

EV HİZMETLERİNDE YABANCI İŞGÜCÜ İSTİHDAMI

Ziya ERDEM

İ.Ü. İktisat Fakültesi
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Arş.Gör. Levent ŞAHİN

İ.Ü. İktisat Fakültesi
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

ÖZET

Kapitalist üretim sürecinin başlangıcından günümüz modern iş yaşamına kadar geçen süreçte, kadınlar çalışma hayatının farklı aşamalarından geçmiş ve geçmeye de devam etmektedir. Kadının üzerine atfedilmiş bulunan "geleneksel roller"de yaşanan çözümler, onların işgücü piyasalarına eklemlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Kadının işgücüne daha yoğun olarak katılması ile birlikte ev içerisinde yapılacak işleri (temizlik, ütü, yemek, çamaşır, bulaşık, çocuk ve varsa yaşlıların bakımı vb.) kimlerin yapacağı konusu önem kazanmıştır. Yoğun bir çalışma temposuna giren kadın, eve geldiğinde kendi üzerine yüklenmiş bulunan görevleri yerine getirmekte zorlanmaya başlamıştır. Bu noktada, söz konusu işlerin yapılmasında, kısmen yerli ve özellikle de yabancı işgücü istihdam edilmesi sık karşılaşılan bir durumdur. Ev hizmetleri, tamamıyla kadınlar tarafından yerine getirilen çalışma alanlarından biridir. Ev hizmetlerini ifa eden çalışanların, farklı yaşam ve çalışma koşullarına sahip olması, entegrasyon, ayrımcılık ve kayıtdışı istihdam gibi pek çok zorluklarla başbaşa kalmaları konunun incelenmesi gereken bir alan haline gelmesine neden olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kadın İşgücü, Ev Hizmetlerinin İfası, Yabancı İşgücü İstihdamı

ABSTRACT

Women workers have passed various phases of work life since the beginning of capitalistic production process to modern work life. Breakdown of "traditional roles" assigned to women play a significant role in their integration

to labor markets. High participation rates of women to labor force caused uncertainty about by whom housework (cleaning, ironing, meals, washing, child or elder care) should be done. Women who face a highly tiring working routine during the day have found it difficult to do the housework assigned to them. In this regard, employment of labor especially of foreign workers is frequent recently. Housework is an area of work that is completely met by women. Since employees who do the housework have different lives and working conditions and face difficulties such as integration, discrimination and unregistered employment this subject has become an important area of research.

Key Words: Female Labour, Exercise of Housework, Employment of Foreign Labour

GİRİŞ

“Pamukla buharın evlenmesi” olarak nitelendirilen endüstrileşme süreci, toplumsal yaşamın her alanında derin izler ve değişiklikler bırakan bir devrim olmuştur. Kuşkusuz bu etkilerin en güçlüsü ve dinamiği çalışma yaşamında meydana gelmiştir. Erken ortaçağda ev veya aile içinde insanların kendi ihtiyaçları için yapılan üretim yerini önce çırak, kalfa, usta ilişkisine dayanan lonca sistemi içerisinde yapılan üretime, daha sonra ise özellikle 16-18. yüzyıllar arasını kapsayacak şekilde eve iş verme sistemine bırakmıştır. 18. yüzyılın ikinci yarısından sonra meydana gelen endüstri devrimi ise makineli üretim sistemini getirmiş ve insanların kitleler halinde ev dışında büyük işyerlerinde çalışması sonucunu doğurmuştur.

Endüstri devrimi ve onun getirdiği kapitalist üretim tarzı, kadının çalışma yaşamında çok daha farklı roller oynamasına neden olmuştur. Endüstri devriminden önce, tamamıyla ev içi üretim/hizmetinde ya da tarım sektöründe çalışan kadın, endüstri devriminden sonra çok yavaş bir ilerleme süreci takip etse de tarım dışı sektörlerde de çalışma imkanı bulmaya başlamıştır. Pek tabidir ki, günümüzde bile özellikle gelişmekte olan ülkelerde kadının çalışma yaşamına katılımı bir çok sebepten dolayı hala düşük seviyelerdedir. Ancak, yine de bu değişimin, kadınların özellikle toplumsal rol ve kimlikleri açısından çok önemli bir devrim niteliği taşıdığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Kadınların çalışma yaşamına girmesi ile birlikte, geleneksel rollerde birtakım farklılaşmalar meydana gelmeye başlamıştır. Özellikle kadının birincil görevi olarak görülen ev içi hizmetlerin görülmesi, çocuk ve yaşlıların bakımı günümüz modern toplumlarında halledilmesi gereken bir sorun alanı haline

gelmeye başlamıştır. Buna bağlı olarak, hemen hemen tamamı kadın çalışanlar tarafından yerine getirilen ev hizmetleri, günümüzdeki yaygın istihdam alanlarından birini teşkil etmeye başlamıştır. Çalışan kadının evi ile işi arasındaki boşlukları ve yetersizlikleri doldurma amacıyla ortaya çıkan ev hizmetleri, günümüzde çok önemli bir iş alanı haline gelmiştir.

Bu çalışmada, ev hizmetlerinin içeriğinin daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla öncelikle, kadının toplumsal konumunun belirleyicileri ortaya konacak ve kadın işgücüne ilişkin farklı yaklaşımlar sergilenecektir. Daha sonra, ev hizmetlerinin tipik ve atipik ifa edilme şekilleri üzerinde durularak, ev hizmetlerinde yerli ve özellikle de asıl konumuzu teşkil eden yabancı işgücü talebi ile ilgili derinlemesine (yabancı işgücü açısından itici, çekici ve sınırlayıcı faktörler) bilgi verilecektir. Bu çerçevede, dünyadaki farklı ülkelerden örnekler verilerek konu daha da aydınlatılmaya çalışılacaktır. Son olarak ise ev hizmetlerinde yabancı işgücü tipleri üzerinde durulacak ve ev hizmetlerinde yabancı işgücü istihdamı ile ilgili karşılaşılan problemlere değinilecektir.

1. KADININ TOPLUMSAL KONUMU

Kadının toplum içindeki konumu, çalışma yaşamındaki konumunu büyük ölçüde etkilemektedir. Bu itibarla, kadının toplumsal konumunun belirleyicilerinin ortaya konulması gerekir. Burada üzerinde durulacak anahtar kavramlar, "toplumsal cinsiyet", "ataerkillik" ve "kadın işgücü" kavramlarıdır.

➤ Toplumsal Cinsiyet

"Cinsiyet" (sex), genellikle bir sabitliği ifade etmekte, "toplumsal cinsiyet" (gender) ise, cinsiyetin toplumsal süreçler ile etkileşimine işaret etmektedir (Durakbaşı, 2000: 35). Diğer bir ifadeyle toplumsal açıdan cinsiyet, "kadın ve erkeklerin sosyal ve kültürel rol beklentileri" olarak tanımlanmaktadır. Toplumsal cinsiyet, toplumda sadece kadının değil, erkeğin de konumunu belirtmekte ve bu çerçevede cinsiyete dayalı işbölümü ve biyolojik cinsler arasındaki ilişkilere vurgu yapmaktadır. Biyolojik cinsiyetle açıklanamayan sosyal sınıf, ataerkillik, siyaset ve toplumdaki üretim biçimiyle bağlantılı bir anlam bütünlüğüne sahip olan toplumsal cinsiyet, kadınlar ile erkekler arasındaki farklılıkların toplumsal düzlemde kurulmuş yönlerine dikkat çekmektedir (Demirbilek, 2007: 13).

Toplumsal cinsiyet rolü, cinsiyet tanımlarınca belirlenmiş tutum ve davranış kalıplarıdır. Bu rollerin içeriklerinin oluşturucuları, her ortamda farklı bileşenlerden meydana gelmektedir. Toplumsal rollerin oluşturduğu ortam ise; statü, din, kentsel ya da kırsal kökene bağlı yerel özelliklerin yanı sıra kültürün

küreselleşmesinden dolayı giderek karmaşıklaşan bir etkileşim ağını içermektedir (Kandiyoti, 1997: 214).

Kadın ve erkek kimlikleri, toplumsal cinsiyete dayalı bir işbölümü oluşturacak şekilde yapılandırılmıştır. Söz konusu işbölümünde; erkek kendini ev işlerini yapmakla yükümlü hissetmemektedir. Kadınlar ise, bu sorumlulukları kendi değerlerinin bir parçası olarak algılamaktadırlar. Erkek, esas itibariyle ailenin fiziksel ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli araçları sağlamakla görevlidir. Kadın ise, biyolojik üretimin temel aracı olup; bunun yanı sıra erkek tarafından sağlanan kaynakları ailenin fiziksel ihtiyaçlarını karşılamak üzere kullanır ve yeniden yaratır (White, 1999: 107).

Toplumsal yapıya bağlı olarak her ülkede cinslerin kendilerini algılamalarında farklılıklar görülmesi normaldir. Norveç ve Türkiye’de kadınların kendilerini algılayışlarındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koyabilmek amacıyla yapılan bir araştırmada oldukça ilginç sonuçlar ortaya çıkmıştır. Hem Norveçli hem de Türk kadınlar, iş ve ev hayatını birlikte yürütmekten kaynaklanan zorlukları önemsemekle birlikte, çocuk ve yaşlı bakımı konusunda Türkler, çözümünü aile içinde ya da özel yöntemlerde ararken, Norveçliler çocuk ve yaşlıların bakımını toplumsal bir sorumluluk olarak tanımlamaktadır (Sümer, 2001: 115).

➤ **Ataerkillik**

En genel ifadeyle ataerkillik, erkek iktidarı anlamına gelmektedir. Ancak, burada üzerinde önemle durulması gereken husus, kavramın tarihsel ve kültürel farklılıkları göz ardı edildiğinde, “cinsiyetçilik” kavramı ile eşanlımlı kullanılabilme tehlikesiyle karşı karşıya kaldığıdır. Dolayısıyla, ataerkillik sisteminin örgütlenmesinin ve uygulanmasının tarihsel ve kültürel olarak farklılıklar gösterdiği unutulmamalıdır. Ataerkillik kavramı, yalnızca kadın emeğinin değil, kadının cinselliğinin, bedeninin ve doğurganlığının denetlendiği bir toplumsal sisteme gönderme yapmaktadır. Erkek çıkarlarının korunması bu sistemin özünde yer alırken, sistemin bir diğer uzantısı olan ataerkil aile biçimi de baba/erkek soyuna ve otoritesine dayanan ve mülkiyetin babadan oğula geçtiği bir aile biçimi olarak şekillenmektedir (Eşbah, 2006: 23-24).

Ataerkillik, maddi bir temele dayanmaktadır. Yapısında erkekler lehine hiyerarşik ilişkiler mevcuttur. Erkeklerin kendi aralarında dayanışma içinde oldukları ve kendilerine kadınları denetleme gücü veren bir toplumsal ilişkiler bütünü olarak tanımlanmaktadır. Yalnızca cinsiyet ve aile ilişkilerinde değil, üretimi de içermek üzere toplumun tümünde işleyiş gösterir (Cockburn, 1991: 6). Kadınların emeğine ve üreme kapasitelerine, evlenerek dahil olduğu erkek

soyu tarafından el konulması olarak algılandığı da görülmektedir (Kandiyoti, 1988: 274-279).

Eski Mezopotamya'dan günümüze değin farklı toplumsal yapılara eklenerek varlığını sürekli olarak güçlendiren ataerkillik ve erkek egemenliği, kendini karmaşık hiyerarşik ilişkilerin fonksiyonel sistemi olarak meşrulaştırdıktan sonra toplumsal, ekonomik ve cinsel ilişkileri dönüştürmüş ve bütün düşünce sistemlerine egemen olmuştur. Bu sistem, tarafların rolleri ve statüleri konusunda pek çok yargının kabullenilmesini sağlamıştır. Bu çerçevede, erkekler doğal olarak daha güçlü ve üstün olmakla birlikte, aklı, uygarlığı ve kültürü temsil etmektedir. Kadınlar ise, bedene, maddeye, doğaya indirgenmiş bir durumda hem doğal olarak hem de akıl ve rasyonel yetenekler açısından daha zayıftırlar (Berktaş, 2004: 2-3). Bir diğer ifadeyle, ataerkillik sistemin başlangıcını, işbölümünün ilk defa ortaya çıktığı tarihe kadar dayandırmak mümkündür. Gelişimi ise, ekonomik değişimlere bağlı olarak farklılık göstermektedir. Örneğin "feodal ataerkillik aile", üretim sisteminin ayrılmaz bir parçası iken; "kapitalist ataerkillik aile", ev içi ve ücretli emek arasındaki ayırım üzerinde temellenmiştir (Eisenstein, 1993: 252).

Toplumsal cinsiyet rollerinin benimsenmesi konusunda işgücüne dahil meslek sahibi kadınlar ile işgücüne dahil olmayan ve meslek sahibi olmayan kadınlar arasında önemli bir farklılık da görülmemektedir. Üst düzeyde kariyer yapmış kadınlar bile, iş ve ev sorumluluklarını bir arada taşımalarından kaynaklanan gerilimi tek başlarına yaşamakta ve nadiren erkeklere yansımaya izin vermektedirler. Erkekleri bu gerilimden korumanın yolu ise, başka kadınların yardımı ya da sömürsü ile sağlanmaktadır. Söz konusu kadınlar, hizmetçi ya da dadılardan annelere kadar uzanan çeşitlilikte bir zinciri kapsamaktadır. Değişim sağlansa da; her koşulda değişimden en az etkilenen rol, erkek rolü olmaktadır (Ciner, 2003: 17).

➤ **Sanayileşme ve Kadınların İşgücüne Katılımı**

Tarıma dayalı geleneksel toplumlarda üretim, evlerde el tezgâhlarında yapılmakta idi. Endüstri devrimi ile birlikte, bu üretimi kitlesel olarak gerçekleştiren fabrikalar ön plana çıkmıştır. Üretimin yoğunlaştığı fabrikalar daha büyük miktarda malın, daha ucuza üretilebilmesini sağlamıştır. Buhar gücüyle çalışan makineler karşısında rekabet edemeyen lonca sistemi ve ev atölyelerindeki üretim yüksek fiyatları dolayısıyla işlevsiz hale gelmiştir. Bu sistemin usta ve kalfaları da kendi tezgâhlarını bırakmak zorunda kalmış ve fabrikaların vasıflı işçileri olarak yeni üretim sisteminde yerlerini almışlardır. Hiçbir mesleki bilgisi olmayan ve tarımdan gelen köylüler de fabrikaların niteliksiz işçileri olmuşlardır. Önceleri kendilerine ait işlerinde ücretsiz çalışan

işgücü, fabrikalarda belirli kurallara bağlı olarak düzenlenmiş modern anlamda "iş" ile tanışmıştır. Yeni iş ilişkileri; işgücünün belirli bir ücret karşılığında, belirli bir işverene, yine işverenin koyduğu çalışma esasları çerçevesinde, emeğini sunması ya da kiralaması şeklinde ortaya çıkmıştır. Fabrika sisteminde üretim, tarımsal üretimden farklı olarak belli zaman dilimlerinde gerçekleştirilirken; işçi sayısı ve çalışılan gün başına çalışma saatleri gözle görülür bir şekilde artmış, erkekler, kadınlar ve çocuklar vardiya halinde gece ve gündüz 12 saat çalışmaya başlamışlardır. Yeni endüstriyel üretim, üretim araçlarına sahip olmayan ve geçimlerini çalışmalarının karşılığında aldıkları ücretle karşılayan yeni bir toplumsal sınıf, üretim araçlarından yoksun bir işçi sınıfı ortaya çıkarmıştır. Kentlerde ortaya çıkan nüfus artışı işverenin işgücü maliyetlerini düşürmüştür; çalışanların gelirleri düştükçe, aynı aileden daha fazla işgücü, iş piyasasına katılmak zorunda kalmıştır. İşte bu aşamada ailenin geçimini sağlamak için kadınlar ve çocuklar da kötü çalışma koşulları ve çok düşük ücretlerle fabrikalarda çalışmaya başlamışlardır (Kapız, 2002: 212-213).

Çok kötü çalışma şartlarına sahip olmasına ve erkek işgücünün zor bulunduğu ya da ihtiyaç duyulduğu savaş gibi durumlarda kendisine başvurulabileceği yedek işgücü kaynağı olarak görülmesine rağmen, kadının çalışma hayatına girişi endüstri devrimi ile başlamıştır. Günümüzde ise kadın çalışanların durumu pek tabii olarak çok önemli değişiklikler göstermiştir. 1980'li yılların sonlarından itibaren ortaya çıkmaya başlayan esnek çalışma biçimlerinin işverenler tarafından yoğun olarak tercih edilmeye başlanması ve gelişmişlik unsurunun çok önemli bir göstergesi olan hizmetler sektörünün büyümesi, kadınların çalışma yaşamına katılımını giderek artıran önemli sebepler olmuştur.

Kadınlar her ne kadar giderek artan oranlarda çalışma hayatına katılıyor olsalar da, bugün tüm dünyada kadın ve erkeklerin işgücüne katılımı açısından ekonomiler arasında hala önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklar özellikle gelişmekte olan ülkelerde artmakta, gelişmiş ülkelere doğru gidildikçe azalmaktadır (Koray, 2005: 323). Günümüzde AB'de kadınların işgücüne katılım oranı % 62.9 seviyelerinde iken, Türkiye gibi henüz gelişmekte olan bir ülkede bu oran % 26.1 seviyelerindedir.*

2. KADIN İŞGÜCÜNE İLİŞKİN YAKLAŞIMLAR

Literatürde kadın işgücüne ilişkin pek çok yaklaşım ileri sürülmüştür. Bütün bu yaklaşımlar, salt olarak tek başlarına doğru ya da yanlış kabul edilemeyecek olgulardır. Bu yaklaşımların dönemselsel bir takım özellikleri

---

* EUROSTAT, Employment Activity Rate 2006.

taşıdıkları da unutulmamalıdır. Kadın işgücüne ilişkin yaklaşımlardan en önemlileri arasında; *ikili rol yaklaşımı*, *neo-klasik okul yaklaşımı*, *ikili işgücü piyasası yaklaşımı*, *marksist yaklaşım* ve *feminist yaklaşım* gelmektedir.

➤ **İkili Rol Yaklaşımı**

Kadın, ev dışında çalışmaya başlayarak, aile içerisindeki rolünün yanına bir de iş yaşamındaki rolünü eklemektedir. Sorun, bu iki rolün aileye zarar vermeden nasıl bağdaştırılacağıdır. İkili rol yaklaşımı kuramı; kadının çalışmasını, ancak işteki yerini kendisi açısından ikinci planda görmesiyle kabul edilebilir olacağını savunmaktadır. Bu yaklaşım, (öncelikle toplumsal cinsiyete bağlı olarak kadın ve erkeğin rollerini tanımlamasıyla) kadının hem işte hem evde erkeğe tabi olmasını önemsememekte ve bunu normal olarak değerlendirmektedir. Vasıf ve niteliklerine bakılmaksızın kadınların birincil görevlerini "ev içi sorumluluk" ve "ailenin ihtiyaçlarının giderilmesini sağlamak" olarak belirtmektedir. Bu yönüyle kuramın ataerkil bir anlayışın ürünü olduğu şüphesizdir (Ciner, 2003: 26).

➤ **Neo-Klasik Okul Yaklaşımı**

Neo-Klasik Okul'a göre kadın ve erkek çalışanlar arasındaki cinsiyete dayalı işbölümü ve ücret eşitsizlikleri onların verimliliklerindeki farklılıklarla açıklanabilir. "İnsan Sermayesi" yaklaşımı olarak da adlandırılan bu görüşe göre; bir işçinin verimliliği ne denli yüksekse, işinden elde edeceği maddi ve manevi doyum da o denli yüksek olacaktır. İşçinin verimliliği; onun birey olarak, kendi potansiyel üretici kapasitesine yaptığı yatırımla (resmi eğitimi, işbaşı eğitimi, iş tecrübesi vb.) doğru orantılıdır. "İnsan Sermayesi" kuramcıları, kadının ailesi ve çocuklarına birincil derecede önem vermesinin, onun kendine ait insan sermayesini erkekler kadar çoğaltamamasına neden olduğunu savunmaktadır. Kadınlar, eğitim ve benzeri yollarla kendini yetiştirecek ve geliştirecek faaliyetlerden, ne yazık ki ev işleri ve çocuk bakımı gibi nedenlerle uzak kalırlar. Bu yaklaşıma göre; kadınların doğum ve çocuk bakımı gibi nedenlerle iş yaşamını kesintiye uğratmaları, onların iş yaşamında öğrendikleri deneyimlerini unutturmakta, dolayısıyla insan sermayelerinin tekrar işe döndüklerinde erkeklerle rekabet edemeyecek kadar eskimesine neden olmaktadır. Ancak burada gözden kaçırılmaması gereken husus, bu yaklaşımın farklı derecelerdeki verimliliğe sahip oldukları için kadın ve erkeklerin farklı ücretler aldığını iddia ederken, aynı sermayeye sahip kadın ve erkeklerin neden farklı ücretler aldıkları konusunda hiçbir açıklama getirmiyor olmasıdır (Ciner, 2003: 27-28).

Bu yaklaşım, kadınları ve kadınların iktisadi faaliyetlerini ekonomide görünmez hale getirirken, insanların varlıklarını sürdürebilmeleri için yaşamsal öneme sahip ürünlerin üretim ve dağıtımına (örneğin, yiyecek ve bakım gibi)

yönelik faaliyetleri de değersiz ve/veya ikincil olarak kabul etmektedir. Başka bir ifadeyle; toplumsal cinsiyet temelinde kadın ve erkek rolleri tanımlanmakta, cinsiyetçi bir işbölümü sonucu kadın özel alana hapsedilmekte, bu rollerin gereği olarak görülen özel alana ilişkin iktisadi faaliyetler ikincil / önemsiz addedilerek iktisadın inceleme alanı dışına itilmekte, böylece iktisatta kadın görünmez kılınmaktadır. Bu yaklaşıma göre çocuk ve diğer yakınlarının ihtiyaç (beslenme, bakım, sağlık vb.) ve tercihlerini yerine getirmek için uğraşan, üreten, hizmet veren kadınların davranışlarının iktisat dışı kabul edilmesi son derece doğal karşılanmalı ve bunun sonucu olarak; kadının ev-içi emeğinin üretken nitelenerek milli gelir hesaplarına katılması ve ücretlendirilmesi yönünde bir çabaya da gerek duyulmamalıdır (Serdaroğlu, ty: 8-10).

Özetle belirtmek gerekirse; neo-klasik iktisat şunu söylemektedir: Şayet iktisadi anlamda "kadın" açısından bir eşitsizlik var ise; bu durum kadının kendisi tarafından "bağımsız" ve "rasyonel" bir şekilde tercih edilmiştir. Neo-klasik modelin temelinde "tercihler doğrultusunda yapılan rasyonel seçimler" varsayımı yatmaktadır. Bu varsayım, tarihsel ve kurumsal hiçbir kısıtı tanımamaktadır. Bu anlamda, neo-klasik iktisat kadının eşitsizliğini haklı çıkartmakla kalmayıp, ayrıca bu eşitsizliğin yeniden üretimine de hizmet etmektedir (Voyvoda, 2003).

➤ **İkili İşgücü Piyasası Yaklaşımı**

Neo-klasik iktisadın açıklayamadığı ya da açıklamakta yetersiz kaldığı önemli sorunları ikili işgücü piyasası yaklaşımı açıklamaya çalışmaktadır. Bu yaklaşım, kadınların neden ücretlerin yüksek ve çalışma koşullarının iyi olduğu, her türlü yükselme olanağının bulunduğu, iş ve sosyal güvencelerin yüksek olduğu birincil işgücü piyasasında değil de; tam tersi özellikler taşıyan ikincil işgücü piyasasında çalıştıklarına ilişkin nedenleri açıklamaktadır (Ciner, 2003: 29):

- Birincil işgücü piyasası, işte uzmanlaşma ve iş başında uzun süreli eğitim gerektirir. Bir işte eğittiği ve uzmanlaştırdığı elemanını hiçbir işveren kısa bir süre sonra kaybetmek istemez. Oysa kadın işçilerin evlilik, çocuk bakımı gibi nedenlerle işten ayrılmaları ihtimalini düşünen işveren, bu sebeple kadın işçi üzerine yatırım yapmak istemez.

- Birincil iş piyasasındaki ücretler yüksektir. Sebebi, işlerin beceri ve uzmanlık isteyen işler olmasından kaynaklanmaktadır. Kadınların eğitim ve becerilerinin erkeklere oranla daha düşük seviyelerde bulunması, onların birincil piyasaya girememelerine ve yüksek ücret elde edememelerine yol açar.

- Birincil piyasadaki işler bir kez 'erkek işi' diye tanımlandıktan sonra, bu işlerde kadınların istihdam edilmesi ya mümkün olmaz, ya da zorlaşır.

- Çalışma yaşamında kadınlara atfedilen 'işe bağlılıkta zayıflık ve kesintili çalışma' gibi özellikler, kadınları birincil işgücü piyasasına girmekten alıkoyar ve ikincil piyasada çalışmaya mahkûm eder.

➤ **Marksist Yaklaşım**

Marksist yaklaşımın temel felsefesinde toplumsal sınıf başrolü oynamaktadır. Bu doğrultuda, toplumsal sınıfların ortaya çıkışını doğuran faktörler ve nedenler yaklaşımın ana ruhunu temsil etmektedir. Marks'a göre üretim araçlarının mülkiyeti, toplumsal sınıf olgusunun temel belirleyicisidir. Bu çerçevede, üretim araçlarına sahip olanlar ve olmayanlar olmak üzere iki sınıf bulunmaktadır. Karl Marks felsefesinin aktörleri, zamanın gergin şuurunu ellerinde tutan burjuvalar ve sosyal siyaset tedbirlerinin yokluğundan sefil durumda olan proleterya'dır (Doğan, 2004: 127).

Marksist yaklaşımın kadına ve kadın sorununa bakış açısı, yaklaşımın ana felsefesi ile paralellik arz etmektedir. Buna göre, aile içinde erkek burjuva kanadını, kadın ise proleterya kanadını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, aile kurumunun kamusal özelliğini kaybettiğini ve toplumsal önemden ziyade özel bir öneme sahip olmaya başladığını belirtmektedir. Bu düzendeki bir ailede kadının toplumsal üretimden uzaklaştırıldığını, ancak ve ancak günümüzün büyük sanayinin proleter kadına üretim imkanı sunduğunu belirtmektedir. Bu yaklaşıma göre kadın sorunu, bütün beyinleri işgal eden, bütün zihinleri harekete geçiren genel sosyal sorunun yönlerinden bir tanesini teşkil etmektedir. Bu sebepten ötürü bu sorun, nihai çözümünü ancak sosyal ilişkilerin ortadan kaldırılmasında ve bu ilişkilerden doğan zorlukların ortadan kaybolmasında bulabilmektedir. Marksist yaklaşım bu sorunun çözümünü, yeteneklerin serbestçe kullanılmasını ve gelişimlerinin erkeklere verilen imkanlar paralelinde ve cinsiyet ayrımı yapmadan bütün emekçilere, emeklerinin tüm ürününü sağlamalarında görmektedir (Sorun Yayınları Kolektifi, 2003: 111-122).

Marks ve Engels'ten başlayarak, çoğu Marksist ve sosyalist düşünür kapitalist sistem altında "kadın"ın statüsü ile ciddi biçimde ilgilenmişlerdir. Marksizmin "kadın" konusunu ele alışının diğer tüm piyasa-dışı ilişkileri ele alışıyla aynı olması, feminist iktisat açısından evliliği mutsuz kılan noktadır. Marksist görüşe göre "kadın" sorunu, yukarıda da açıklandığı üzere asıl sorun olan "sınıf" sorununun bir türevidir. Aynı sınıf içerisindeki kadın ve çocuklarla erkekler arasındaki farklar çoğu zaman geleneksel Marksist teorinin dışında kalmıştır. Marksist teoriye göre "ev içi üretim", temel gereksinimleri karşılayan üretim olarak, piyasa üretim döngüsünün devamında "ikincil" konumda görülmektedir. Geleneksel bakış açısı ile ev içi üretim "iktisadi" sayılmaz. "Hane içi üretim" etrafında dönen tartışmalarda Marksist-feminist iktisatçılar, kadın emeğinin "ikincil" kalmasının kapitalist sistemde sermaye birikimi, emeğin yeniden üretimi

ve sınıf çatışması açısından gerekli olduğunu ileri sürmektedirler (Voyvoda, 2003).

Kadın emeği, özgün koşulları ve iş piyasasındaki marjinaliği sebebiyle marksist teori açısından yedek sanayi ordusu içinde yer almaktadır. İşgücü piyasasına kolayca çekilip uzaklaştırılabilmeleri açısından da sermaye açısından oldukça yararlıdır. Yedek işsizler ordusundaki artış sermayeyi güçlendiren önemli bir unsurdur. Ev içi kölelik rolleri geri alındığında kadınlar sermayenin yedek işgücü ordusu gereksinimine cevap vermektedirler. Her an istihdam edilmeye hazır olmaları ve aynı zamanda ücretlerinin çok daha düşük olması da onların daha fazla talep edilmesinin altında yatan sebepleri teşkil etmektedir. Marksist yaklaşımda, kadınların işgücü piyasasına giriş ve çıkışları, sadece sermayenin gereksinimleriyle paralellik kurularak, tamamen ekonomik terimlerle ve otomatik bir süreç olarak gösterilir. Oysa kadınların ev ile ilgili yükümlülüklerinin kapsamı, medeni durumları, eğitimleri ve vasıfsal özelliklerinin de hesaba katılması gerekmektedir. Ekonomik krizlerde ilk işten uzaklaştırılanlar, ailevi gerekçelerle kadınlar olacaktır. Yaklaşım, kadınların ev ile ilgili sorumlulukları ve aile reisine ekonomik bağımlılıklarından dolayı daha ağır bir işsizlik tehdidi altında olduklarını göstermesi açısından çok önemli bir gelişme olarak görülebilir. Ancak kadın işgücünü yedek sanayi ordusu içinde nitelikçe değişmeyen ve piyasa açısından bakıldığında hep aynı konumda kalan bir grup olarak görmesi eleştirilebilecek bir diğer noktayı teşkil etmektedir (Ciner, 2003: 30-32).

➤ **Feminist Yaklaşım**

Bu yaklaşıma göre, iktisadın kapsamı, konusu ve hatta tanımı bile kadın bakış açısını dışlamaktadır. Şöyle ki; bu yaklaşıma göre iktisat, öncelikle toplumsal cinsiyete bağlı olarak kadın ve erkeğin rollerini tanımlamakta ve bunun doğal sonucu olarak kadını özel alana sıkıştırmaktadır. Kadının ev içi iktisadi faaliyetleri, piyasa dışı faaliyetler olarak önemsiz ve ikincil kabul edilmektedir. Bunun sonucu olarak; kadın, iktisatta görünmez kılınmaktadır. Hatta; istatistiksel analizlerde bile ev kadınları işgücüne dahil edilmemekte ve ev içi üretimleri milli gelir hesaplarında dikkate alınmamaktadır. Feminist yaklaşımın iktisadi toplumsal cinsiyetçi yanlılığından arındırmak için getirdiği öneri ise; iktisadın konusunu, sadece piyasa temelli iktisadi faaliyetlerle sınırlamak yerine, çeşitli alanlardaki iktisadi faaliyetlerin tümünü (kurumlar, devlet, aile, ev içi) birlikte yeniden tanımlamaktır. Sadece piyasa değişimlerine konu olan üretim ve tüketim faaliyetleri ile tanımlanan bir iktisat anlayışı yerine, insanların yaşamlarını sürdürmeleri ve geliştirmeleri için gerekli ihtiyaçların teminine ilişkin faaliyet ve politikaların tümünü, piyasa faaliyetleri ile eşdeğer olarak içerecek bir anlayış önerilmektedir. Feminist iktisadın hedefi, iktisadi

hakim cinsiyetçi bakış açısından kurtarmak; hem kadın hem de erkek deneyimlerini farklı toplumsal, kültürel, etnik, ırksal ve sınıfsal konumları da içerebilecek şekilde genişletmektir(Serdaroğlu ve Özkaplan, 1998: 13).

İktisadi analizin tarihine bakıldığında çok genç sayılabilecek feminist iktisat, kendi bakış açısı ile özetlenmeye çalışılan geleneksel paradigmaları "toplumsal cinsiyetin farkında" bir disiplin yaratma konusunda etkilemektedir. Marxist-feminist iktisatçıların çalışmaları ve neo-klasik iktisadın yeni "hane içi güç eşitsizliğine dayalı pazarlık modelleri" bu etkileşimlere örnek olarak gösterilmektedir (Voyvoda, 2003). Feminist iktisatçılar ise, iktisadın piyasa ekonomilerinden hareketle sadece seçim ve değişim temelinde tanımlanıp modelleştirilmesine bütünüyle karşı çıkmaktadırlar. Feminist iktisatçılara göre iktisat anlayışı aşağıdaki hususları içermelidir (Serdaroğlu, ty: 8-9):

- İnsanların yaşamlarını sürdürmeleri ve gelişmeleri için gerekli ihtiyaçların temin edilmesine ilişkin faaliyet ve politikalar,
- Kamusal alana ilişkin piyasa temelli faaliyetler ile özel alan ve sosyal yaşama ilişkin faaliyetler ve politikalar arasında ayırımın kaldırılması,
- İktisatta kadın ve kadın deneyimlerinin içerilmesi.

Feminist iktisatçılara göre; süreç içerisinde ev ekonomisinin ve onu oluşturan birimlerin, yani aile, kadın ve çocukların, deyim yerindeyse "tuhaf bir biçimde" ekonomi tartışmalarının dışına atılmış olduğu görülmektedir. Özellikle çoğunluğu kadın tarafından gerçekleştirilen hane-ıç i üretim, iktisadi ilişkiler ve davranışları inceleyen disiplinin dışında tutulmaktadır. "Kadın" kavramı ile yakından ilgisi olan ya da olması beklenen "yoksulluk" araştırmalarında bile konunun "cinsiyet" yönünün alanın uygulayıcıları tarafından tamamen gözardı edilebildiği görülmektedir. İktisat disiplinine "cinsiyet-farkındalık" (gender awareness) getirme ve bu konudaki metodoloji tartışmaları, iktisatçılar tarafından ya "bilimsel" bulunmamakta ya da "ikincil" kabul edilmektedir (Özbey, 2004: 371).

Bütün bu yaklaşımlar, kadının çalışma hayatında nerede olduğunu ya da olması gerektiğini farklı görüşlerle yansıtmaktadırlar. Çalışmanın ana konusunu teşkil eden ev hizmetleri, işgücü açısından tamamıyla kadınlardan oluşmaktadır. Dolayısıyla böyle bir iktisadi temel oluşturmak, konunun ilerleyen kısımlarının daha iyi analiz edilmesini ve anlaşılmasını sağlayacaktır. Çalışan kadının, geleneksel rollerini yerine getirmede kendisine yardımcı bir başka çalışan ev hizmeti görevlisi istihdam ettirmesi, konunun en can alıcı yanlarından birini teşkil etmektedir. Çalışmanın iki tarafında iki kadın bulunmaktadır. Bir tarafta özellikle hizmet sektörünün genişlemesiyle birlikte daha fazla çalışma

hayatına giren kadın, diğer tarafta ise kadınların çalışma hayatına yoğun olarak katılmasıyla birlikte yerine getirilmesi gereken ev hizmetlerine yardımcı olmak için çalışan kadın...

3. EV HİZMETLERİNİN İFA EDİLME BİÇİMLERİ VE ATİPİK DURUMLAR

Ev hizmetlerini, kapalı yaşam alanlarının başında gelen evlerde, belli bir düzen oluşturmak, bu yerleri temizliğini koruyarak sağlıklı mekânlar haline getirmek için yapılan işlerin tümü olarak tanımlamak mümkündür.* Ancak; kadınların çalışma hayatına katılması ile birlikte ev hizmetleri günümüzde çocuk ve yaşlı bakımını da içerecek şekilde genişlemiştir.

Ev hizmetleri değişik şekillerde ifa edilebilir. Bu ifa edilme biçimlerinden en yaygın olanlarının başında "ev hizmetlerinin kısmen ya da tamamen aile üyeleri tarafından yerine getirilmesi" gelmektedir. Ev hizmetleri aile üyeleri tarafından değişik biçimlerde yerine getirilebilir.

➤ Kısmen ya da Tamamen Eşlerden Biri Tarafından İfa Edilmesi

Ev hizmetlerinin kısmen ya da tamamen eşlerden biri tarafından yerine getirilip, diğer eşin bu konuda eşine yardımcı olmadığı durumdur. Ev hizmetleri ile ilgilenen taraf genellikle kadındır. Bu durumda geleneksel cinsiyet rollerine dayalı aile içi işbölümü çerçevesinde çocuk, hasta, yaşlı bakımı ve ev işleri esas itibarıyla kadınların görevi olarak kabul edilmektedir. Bütün bu hizmetlerinin temelde kadınların sorumluluğu olarak görülmesi, onların iş yaşamına girerken ve kariyer basamaklarında yükselirken karşılarına çıkan en önemli engellerin başında gelmektedir (Alkan, 2006). Bu engeli aşabilmeyi kolaylaştıran yollardan biri de kadınların son yıllarda yaygınlaşan esnek çalışma biçimlerinden birini tercih etmeleridir.

Diğer ülkelerde olduğu gibi AB ülkelerinde de yeni liberal uygulamalarla birlikte yaygınlaşan esnek çalışma biçimlerine kadınlar daha fazla ilgi göstermektedirler. Örneğin, Avrupa Çalışma ve Yaşam Koşullarını Geliştirme Vakfı'nın 2000 yılında AB ülkeleri genelinde 21 bin işçi ile birebir görüşmeler yoluyla elde ettiği verilerle hazırladığı rapora göre, erkekler içerisinde kısmi süreli işlerde çalışanların oranı % 6 iken, kadınların oranı % 32 olarak belirlenmiştir (Müftüoğlu, 2005). Kadınların esnek çalışma biçimlerinde daha yoğun olarak çalışmaları, bir taraftan düşük ücretle çalışmalarına neden

---

* <http://ismek.ibb.gov.tr>.

olmakta; öte yandan ise daha fazla çalışılmayan süre kaldığından dolayı ataerkil ilişkilerin de bir parçası olan çocuk ve yaşlı bakımı ile ev içi hizmetlerin kendilerine yüklenmesi sonucunu doğurmaktadır. Yapılan bir araştırmaya göre, dünya genelinde ve Türkiye’de aynı iş için erkeklerden % 25 daha az ücret alan kadınlar, çocuk bakımı ve ev işleri içinse erkeklere oranla beş kat daha fazla vakit harcamaktadırlar (The Lion, 2007: 5).

Avrupa Çalışma ve Yaşam Koşulları Geliştirme Vakfı’nın raporunda, kadınların % 41’inin çocukların bakım ve eğitimini, % 64’ünün yemek yapımını ve % 63’ünün ev işlerini gerçekleştirdiğini görmekteyiz. Ev içi emeğin ücrete tabi olmaması ve yok sayılması da tartışılması gereken ayrı bir konudur. Bununla birlikte, neo-liberal politikalar çerçevesinde AB’de de kamu harcamalarında kısıntıya gidilmesi ve bütçe kesintilerinin uygulanması ile özellikle eğitim düzeyinin kadınlar aleyhine bozulduğu ve daha iyi eğitim görmüş yoğun beceri sahibi kadınların yaşa bağlı ayrımcılığa da tabi tutulduğu görülmektedir. Bu bağlamda, çocukların sorumluluğunu üstlenen genç kadınlar ve yaşlanmış emek gücü olarak değerlendirilen 40 yaş üzerindeki kadınlar, çalışma hayatına dahil edilmemektedir. Emeklilik sisteminin özelleştirilmesi ile birlikte çalışılmış yılları dikkate almadan, kazançlara göre hesaplanan yeni emeklilik sisteminde kadınların erkeklere göre kazançlarının düşük olması nedeniyle, emeklilik geliri de azalmaktadır. Beyaz yakalı kadın çalışanlar bilgi, birikim ve eğitimlerinin yeterliliğine karşın kendilerini erkeklerle eşit görmemektedirler. İşyerinde ücret farklılığından doğan eşitsizliklerin farkında olan kadınlar, bunu kabullenme eğilimi taşımaktadır. Bununla birlikte kadınlar, işyeri ve ev içi yaşamın sorumluluklarını dengeleyebilmek için olağan üstü çaba sarf etmek zorunda kalmaktadır (Müftüoğlu, 2005).

Ev kadınlığı ile işgücüne katılma oranları arasındaki ilişki genel olarak ücretlere bağlı olarak şekillenmektedir. Kreş ve yuvaların yeterli oranlarda bulunmaması veya oldukça yüksek bedelli oluşları, kadınları zorunlu olarak ev kadınlığına yöneltmektedir. Mesela, genel olarak değerlendirildiğinde Türkiye’de kadınların çoğunun erkeklerden % 20-30 oranında daha düşük ücret aldığı ortadadır. Bununla birlikte, çalışan kadınlar kendi içerisinde değerlendirmeye tabi tutulduğunda, eğitim seviyelerinin almış oldukları ücretlerde önemli farklılıklar yarattığı ortaya çıkmaktadır. Türkiye şartlarında üniversite mezunu bir kadının ortalama ücretinin yarısı ile ev işlerinin bir kısmını ve çocuk bakımını dışarıdan hizmet satın alarak karşılaması mümkün olabilirken, daha düşük ücret kazanan lise mezunları için bu hizmetlerin dışarıdan karşılanması çok daha zor olmakta ve hatta çoğu durumda imkansızlaşmaktadır. Bütün bunların yanında, ülkenin genel eğitim konjonktürü düşünülerek, yoğunluk derecesi yadsınamayacak derecede olan ilköğretim düzeyi mezun kadınların ise evde kalarak ev

işleri ve çocuk bakımı ile uğraşmaları, mikro ekonomik açıdan daha rasyonel sayılacaktır (Özer ve Biçerli, 2003: 76)

➤ **Kısmen ya da Tamamen Her İki Eş Tarafından İfa Edilmesi**

Ev hizmetlerinin ifasında, sorumlulukların eşler tarafından paylaşılması ya da baskın olarak ev hizmetlerini yerine getiren eşe diğer eşin bu konuda yardımcı olmasıdır. Esas itibarıyla ev hizmetlerinin eşlerden biri tarafından yerine getirilmesi kadar yaygın değildir. Bu ifa biçimi, genellikle her iki eşin de çalıştığı durumlarda görülebilir. Başlangıçta bu şekilde bir sorumluluk paylaşımı, işgücüne henüz katılmamış olan eşin işgücüne katılmasında kolaylaştırıcı bir faktördür.

➤ **Kısmen ya da Tamamen Ailenin Çocuğu – Çocukları ya da Eşlerin Ebeveynleri Tarafından İfa Edilmesi**

Ev hizmetlerinin eşler tarafından değil, ailenin diğer üyeleri (çocuğu/çocukları) ya da eşlerden birinin ya da her ikisinin ebeveynleri tarafından yerine getirilmesidir. Söz konusu ev hizmetlerinin ailenin çocuğu ya da çocukları tarafından yerine getirilmesi, çocukların yetişkin ve ev hizmetlerine yatkın olmaları halinde görülebilmesi ihtimal dâhilinde iken; eşlerden biri ya da her ikisinin ebeveynleri tarafından müştereken ya da ayrı ayrı yerine getirilmesi oldukça yaygın olarak görülmektedir. Ancak; bu da eşlerin geçici ya da sürekli olarak ebeveynleri ile birlikte ikamet etmesi ya da ebeveyn ailelerden birinin ya da her ikisinin evli çocuklarının yakınında ikamet etmeleri halinde mümkündür. Genellikle (ekonomik, kültürel vb. sebeplerden dolayı) evliliğin başlangıç yıllarında ya da bebek sahibi olduğunda ebeveynlerin, evli çocuklarının ev hizmetlerine yardım etmesi çok sık görülen bir durumdur.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın çalışan çocuklar üzerinde yapmış olduğu bir araştırma, 5-14 yaş arasındaki çocukların %25'inin ekonomik işlerde çalıştığını, bunların yarısından daha az bir kısmının asıl işi yaptığını, geri kalanın da hem okula devam edip hem de yardımcı işlerde çalıştığını veya ailesinin veya koruyucusunun yanında ev hizmetlerinde çalıştığını ortaya çıkarmıştır. 120 milyonu tam süreli olarak olmak üzere dünyada 250 milyon çocuk çalışmaktadır. Buna mevsimlik işleri de katarsak dünyada çalışan çocuk oranı % 40'a çıkmaktadır. Ev hizmetlerinde çalışan çocuk sayısı ise bazı durumlarda % 90'a ulaşmakta ve bu çocukların üçte biri okula gitmemektedir.*

Ev hizmetleri, yukarıdaki seçeneklerden en az ikisi ya da daha fazlasının bir kompozisyonu oluşturularak da ifa edilebilir. Seçeneklerin artırılması; ev

* Ç.S.G.B., http://www.calisma.gov.tr/calisan_cocuklar/ilo.htm

hizmetlerinin ifa edilmesini kolaylaştırıp, söz konusu hizmetleri ifa edenler üzerindeki yükü hafifletebileceği gibi, işbölümündeki bir belirsizlik, işlerin ifa edilmesinde yetersizliklere de sebep olabilir.

Ev hizmetlerinin ifa edilmesinde yaygın olarak kullanılan bir diğer yöntem ise, "ev hizmetlerinin kısmen ya da tamamen aile üyeleri dışından kişiler istihdam edilerek ifa ettirilmesi"dir. Kentte yaşayan kadınların pek çoğunun ev dışında çalışma kararını etkileyen en önemli unsurlardan biri, kadının görelî yokluğunda evdeki işleri kimin yapacağı ve/ya da bunların eksik yapılmasının ne gibi bir maliyet -"rezervasyon ücreti"- yaratacağıdır. Şayet söz konusu kadın bir aile yakınından yardım alamayacaksa, bu durumda bir ev hizmetçisi ya da çocuk bakıcısı çalıştırılmak durumundadır (Alkan, 2006: 26). Özellikle büyük şehirlerde karı-koca çalışan eşler (çocuk bakımı, temizlik vb.) ve bekâr ya da dul çalışanların önemli bir kısmı ev hizmetlerinin görülmesi için evlerinde personel istihdam etmektedirler. Bu şekilde çalışanların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Aile üyelerin dışından kişilerin istihdam edilmesinde iki yöntem tercih edilebilir. Söz konusu istihdam edilen kişiler köken itibarıyla yerli işgücü olabileceği gibi, yabancı ülke vatandaşları da olabilmektedir.

➤ Yalnızca Yerli İşgücü Tarafından Kısmen ya da Tamamen İfa Edilmesi

Ev hizmetlerinin kısmen ya da tamamen aile üyeleri dışından yerli işgücü istihdam edilerek ifa ettirilmesidir. Aile üyeleri dışından istihdam edilen kişiler; çalışma çağına girmiş yetişkin bir işgücü olabildiği gibi, henüz çalışma çağına girmemiş çocuklar ya da genç işçiler de olabilir. Bu yöntem ülkemizde de söz konusu hizmetler ifa ettirilirken oldukça yaygın olarak kullanılmış ve halihazırda da kullanılmaya devam etmektedir. Çalışmanın asıl konusunu, yabancı işgücü teşkil ettiğinden dolayı burada fazla detaylı bilgiye girilmeyecektir.

➤ Yalnızca Yabancı İşgücü Tarafından Kısmen ya da Tamamen İfa Edilmesi

Ev hizmetlerinde istihdam edilen kişiler köken ülke mensubu olabildiği gibi yabancı ülke vatandaşları da olabilir. Bu durum ev hizmetlerinin kısmen ya da tamamen aile üyeleri dışından yabancı işgücü istihdam edilerek ifa ettirilmesidir.

Uluslararası iş gücü mobilitesinin bir diğer yönü kadın işçilerdir. Özellikle Latin Amerika ülkelerinde kadın işgücünün uluslararası mobilitesi artmaktadır. Artış; kadının daha uysal, daha az sendikalaşma özellikleriyle ilgilidir. Hizmet sektöründe kadınlara ait işlerden temizlikçilik, ev hizmetleri, çocuk bakıcılığı gibi

işlerin göçmen kadın işçiler tarafından yapılmasına yönelik artan istek, bu artışı diğer yandan etkilemektedir(Aktürk, 2001).

Dünyanın büyük bir kesiminde yaşanan ekonomik darboğazların paralelinde bir çok ülkede genel ücret seviyeleri azalmış ve işsizlik oranlarında önemli artışlar meydana gelmiştir. Bu durum her anlamda refah seviyesi daha yüksek olan AB ülkelerine olan göçü artırmıştır. Avrupa'da yükselen göç hareketleri ile birlikte bakım ve ev içi hizmetlerde çalışan göçmen kadınların sayısı giderek artmaktadır. Neo-liberal politikaların uygulamalarının bir sonucu olarak devletin, çocuk ve yaşlı bakımı gibi hizmetlerden çekilmeye başlaması ile birlikte bu hizmetler piyasa koşullarında alınıp satılan metalara dönüştürülmüştür. Avrupa'da, 1984 yılında tüm ev içi hizmetlerde çalışanların % 6'sı göçmen iken, bu rakam 1987'de % 52'ye yükselmiştir. Özellikle son dönemde dış göç literatüründe yoğun bir şekilde kullanılmaya başlanan "bakım göçü" kavramı, refah seviyesi yüksek ülkelerin, nispeten fakir ülkelere "bakım ve sevgi ithali" anlamına gelmektedir. Küreselleşme olgusuyla birlikte giderek artan göç hareketleri, genişleyen talep için arz yaratırken; bakım ve ev içi hizmetlerinde çalışan göçmen kadınlar "küreselleşmenin hizmetçileri" olarak tanımlanmaktadır. Genellikle kentli orta sınıf aileler ücret karşılığında ev içi hizmetlerde göçmen kadın emeği istihdam etmektedirler. Bunların yanında, ev hizmetlerinin kısmen yerli işgücü, kısmen de yabancı işgücünün birlikte istihdam edilerek ifa ettirildiği durumlara da rastlanılmaktadır. Genellikle refah düzeyi oldukça yüksek olan ailelerde görülen ve ev içi hizmetlerde yatılı kalmak istemeyen gündelikçi kent göçmeni kadınlarla birlikte söz konusu hizmetlere yardımcı olmaları ya da diğer görevleri ifa etmeleri için yabancı işgücü de çalıştırılmaktadır(Müftüoğlu, ty).

Ev hizmetlerinin ifasında yukarıda görülen çeşitli istihdam edilme biçimlerinin yanında bir takım *atipik* durumlar da görülebilmektedir. Bunlar arasında en yaygın olanlar; "çocuk veya genç işçi istihdam edilmesi" ve "au pair çalıştırılması"dır.

➤ **Çocuk veya Genç İşçi İstihdam Edilmesi**

Ev hizmetlerinin, kısmen ya da tamamen aile üyeleri dışından henüz çalışma çağına girmemiş çocuklar ya da genç işçiler tarafından ifa ettirilmesidir. "Çalışan çocuk", "genç işçi" kavramları farklı sosyal yapılara sahip toplumlarda farklı anlamlar içermektedir. "Çalışan çocuk" ve "genç işçi" tanımında bir ülkeden diğerine, gelişmiş bir ülkeden gelişmekte olan ülkeye, ülke içinde de kırsal kesimden kentsel kesime farklılıklar görülmektedir.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından çocuk işgücü tanımında benimsenen yaş sınırı 15'tir. ILO'nun 138 Sayılı Sözleşmesi'ne göre 15-24

yaşları arasında çalışanlar "genç işçi" olarak kabul edilmekte, 146 Sayılı Tavsiye Kararı'yla da taban yaşının 16'ya çıkarılması öngörülmekte ve kademeli olarak asgari çalışma yaşının yükseltilmesine ilişkin öneri getirilmektedir. Bu doğrultuda, nedeni ne olursa olsun, 15 yaşın altında çalışma yaşamına atılan çocuklara "çalışan çocuk" veya "çocuk işçi" denilmektedir. Örgüt, 18 yaşına kadar olan genç işçilerin de, ancak sağlık, iş güvenliği ya da ahlaki açıdan kendilerine zarar vermeyecek işlerde çalıştırılabileceğini belirlemiştir (TÜRK-İŞ, ty: 2)

10 Haziran 2003 tarihinde yürürlüğe giren "4857 sayılı İş Kanunu'nun 71. maddesi" çalıştırma yaşı ve çocukların çalıştırılması yasağı bakımından Avrupa Birliği'nin 2 Haziran 1994 Tarih ve "94/33 Sayılı Direktifi"ne uygun olarak yeniden düzenlenmiştir. Öncelikle "çocuk işçi" ve "genç işçi" kavramları getirilmiş; 15 yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasaklanmıştır. Ancak, istisnai olarak 14 yaşını doldurmuş ve ilköğretimi bitirmiş çocukların nitelikleri belirtilen hafif işlerde çalıştırılabileceği kabul edilmiştir. Ayrıca maddede, çocuk ve genç işçilerin çalıştırılabilecekleri işlerde esas alınacak hususlar ve bu işçilerin işyerinde çalışma süreleri okula gidip gitmediklerine göre yeniden düzenlenmiştir (TİSK, 2004).

18 yaşını doldurmamış çocuk ve genç işçiler bakımından yasak olan işler, 15 yaşını tamamlamış, ancak 18 yaşını tamamlamamış genç işçilerin çalışmasına izin verilecek işler, 14 yaşını bitirmiş ve ilköğretimini tamamlamış çocukların çalıştırılabilecekleri hafif işler ve çalışma koşullarını göstermek amacıyla hazırlanan Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 6 Nisan 2004 tarihli resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğin 4 maddesi, genç işçiyi 15 yaşını tamamlamış, ancak 18 yaşını tamamlamamış kişi; çocuk işçiyi de, 14 yaşını bitirmiş, 15 yaşını doldurmamış ve ilköğretimini tamamlamış kişi olarak tanımlamıştır (Kurt, ty).

Gerçekte yukarıda nitelikleri belirtilen genç işçilerin de ötesinde, "çocuk işçi" tanımında belirtilen yaşın daha altında (14 yaşını bitirmemiş) dahi ev hizmetlerinde istihdam edilen çocukların mevcut olduğu bilinmektedir.

➤ **Au Pair Çalıştırılması**

Au Pair; Türkçe anlamı ile "anne yardımcılığı"dır. Uluslararası bir kültürel değişim programıdır. Tüm Avrupa, Amerika ve Avustralya kıtasında vatandaş olan gençler bu programa katılabilmektedir. Türkiye, Avrupa Topluluğu'na üye başvurusunda bulunduğu ve bir NATO ülkesi olduğu için au pair programına dahil edilen ülkeler arasında yer almaktadır. Ailenin bir üyesi olarak kabul edilen Au pair, günde 5, haftada 25 saat anneye yardım eder. Kendisinden haftada 2 gece çocuklarla birlikte kalması (baby-sit) istenebilir. Kendisinden genellikle hafif ev işleri yapması ve çocuklarla ilgilenmesi beklenir. Au pair, genellikle en

az anaokulu ve üzeri yaş grubu çocuklarla ilgilenmekte, dolayısıyla bebek bakımı sorumluluğu bulunmamaktadır. Au Pair kelimesinin karşılığı olan "karşılıklı kira ve hizmet" olgusu, yapılan iş ile her ne kadar tam olarak örtüşmüyor olsa dahi, buna ortak yaşama dair bir ilişki denilebilir. Her iki tarafın karşılıklı olarak çıkarlarının bulunduğu bu ilişki, günümüzde "dadi(lık)" olarak karşımıza çıkmaktadır (Assist Au Pair Agency, ty).

Modern dünyada birçok aile, yoğun iş yaşamları yanında sosyal yaşamlarını sürdürmekte epey zorlanmaktadır. Yoğun bir çalışma temposuna sahip olan bu ailelerin çocuklarının bakımı ve ev işleri onları gerçekten daha da fazla yormaktadır. Buna karşın, diğer ülkelerde öğrenmek zorunda oldukları bir dil, edinmeleri gereken güçlü bir referans ve kendilerine iyi bir gelecek sağlayamama endişesi bulunan büyük bir kitle bulunmaktadır. "Au Pair Sistemi" söz konusu her iki kesimin ihtiyaçlarına uygun bir çözüm sunmaktadır. Ailenin çocuğu ya da çocukları için bir "abla" olacak bu kişinin barınma ve yaşam ihtiyaçları karşılandığı takdirde; bu abla, çocukların bakımında ve hafif ev işlerinde aileye yardımcı olmaktadır. Taraflar arasında yapılacak olan ticari sözleşmede ise, ilgili görevlerin net bir şekilde belirtilmesi gerekmektedir. Au Pairden beklenen hizmetler genellikle, ütü, temizlik, yemek yapmak, bulaşık yıkamak, evin çocuklarına her konuda yardımcı olmaktır. Bir fikir vermesi açısından Au Pair olabilmek için gerekli olan özellikler, au pair'liğin sahip olduğu dezavantajlar ve bunların çalışma koşullarını, şu şekilde belirtebiliriz (Deren Koray Yurt Dışı Eğitim Merkezi, ty):

Au Pair olabilmek için, bekar ve 18 ile 27 arasında bir yaşa sahip olmak gereklidir. Temiz bir sicile sahip olmak ikinci önemli konudur. Bunların yanı sıra, iyi bir lisan seviyesine sahip olmak, çocukları gerçekten sevmek ve kesinlikle sigara kullanmamak söz konusu görevin ilk şartları arasındadır.

Au Pair'in çalışma koşulları ise genellikle şu şekildedir: Au Pair olarak çalışacak biri için evde temiz ve düzenli tutulmak kaydı ile özel bir oda ayrılır. Au pair günde 5 saat çalışmakla yükümlüdür. Haftanın dilediği iki tam günü serbesttir. Haftalık toplam çalışma saati 25'dir. Au Pair, bir ailenin yanında yatılı olarak konaklar. Sabah, öğle ve akşam yemekleri aile tarafından verilir. Her günün sonunda dilini ilerletmek amacıyla bir dil okuluna katılmak, arkadaşları ile buluşmak ve ilgi duyduğu bir konuya zaman ayırmak konusunda tamamen serbesttir. Dini inançlarında tamamen özgürdür. Ülkeden ülkeye değişmekle birlikte; genellikle minimum 6, maksimum 24 ay çalışabilmektedir. Bazı geceler, aile (çocuğun hastalanması durumunda, ya da ailenin gece dışarıya çıkmak istemesi halinde çocukla/çocuklarla birlikte kalması konusunda) Au Pair'den fedakârlık bekleyebilir.

Au Pair'liğin sahip olduğu dezavantajlar arasında ise, ebeveynlerin Au Pair'den çocuk bakımının yanında diğer ev işlerini de yapmasını istemesi ve bu sayede hafif ev işleri olarak nitelendirilen görev tanımının ağır ev işleri ile karıştırılması; ev işleri ve çocuk bakımından kalan zamanda lisan öğrenmeye çalışan au pair'in derse yoğunlaşmasının oldukça zor olması ve kişiler arasında ve özellikle Au Pair açısından yaşanması muhtemel kültür şokunun aile olan ilişkileri bozabileceği bulunmaktadır.

4. EV HİZMETLERİNDE YABANCI İŞGÜCÜ TİPLERİ VE İŞGÜCÜ TALEBİ

Ev hizmetlerinde çalışan yabancı kadınları yaşam ve çalışma koşullarına göre 3 değişik şekilde sınıflandırabiliriz (Jureidini, 2002: 5-6):

➤ Çalıştıkları Evde Yaşayanlar

Bu tip çalışanlar, ev hizmetlerini gördükleri evlerde yaşamakta ve genellikle 2 veya 3 yıl boyunca çalışmaktadırlar. Ev hizmetlerinde çalışanlar, genellikle aracı ajanslar aracılığıyla ilgili evlere yönlendirilmektedir. Ancak, burada üzerinde dikkat edilmesi gereken unsur, aracı ajansların işveren olmadıklarıdır. Ev hizmetleri alanında, aracı ajanslar özel istihdam büroları gibi işlev görmektedirler. İşveren ise, hizmetliyi evinde çalıştırmaktadır. Dolayısıyla çalışanların uğrayabilecekleri olası bir iş kazası veya meslek hastalığından da aracı ajanslar değil, işverenler sorumludur. İşverenler; çalışanların iş izinleri, sağlık sigortaları, yiyecek ve giyecek ihtiyaçları ve istihdam sürelerini tamamladıktan sonra ülkelerine dönmeleri için gerekli olan ulaşım ücretleri gibi finansal maliyetlerden de sorumludurlar. İşverenler, bu tipte çalışanların yaşayış özgürlüklerini kısıtlama ve kontrol etme hakkına sahiptir ve çoğu zaman da bu yola başvurmaktadırlar. Ayrıca, genellikle çalışanların pasaportlarına ve diğer belgelerine el koyarak, ülke dışına çıkmalarını engellemektedirler. Bu tip çalışanların her yıl, sağlık sigortaları gibi işlerinin ve oturma izinlerinin yenilenmesi de işveren tarafından yapılır. Bu tarz ev hizmetleri çalışanları, bağlı buldukları işveren kabul etmedikçe çalışacakları evi değiştiremezler. Ajans hizmetlerinden faydalanan işverenler, çalıştırmak üzere istihdam ettikleri hizmetçilerini, ilk 3 ay boyunca değiştirme hakkına sahiptirler.

➤ Serbest Çalışanlar

Serbest çalışan ev hizmetleri işçilerinin yaşam ve çalışma şartları daha az kontrol edilebilir ve kısıtlanabilir. Bu tarz çalışanlar genellikle kendi imkânları ile kiraladıkları odalarda kalmakta ve farklı işverenler için saat başı 4 veya 5 dolar civarında ücret alarak çalışmaktadırlar. İstediklerinde bağlı buldukları

kurumdan çekilme özgürlüğüne sahiptirler. Bazı serbest çalışanlar, öncelikli olarak çalıştıkları evde yaşayanlar (live in) tarzında sözleşmeler yapmakta, kontrat süresi bittiğinde ise, serbest çalışmaya başlamaktadırlar. Diğerleri ise, direkt serbest çalışma üzerine kontrat yaparak ilgili ülkeye girmekte ve aracı ajans çatısı altında çalışmaktadırlar.

➤ **Çalıştıkları Evden Kaçanlar (Kaçaklar)**

Bu tarz kadınlar, genellikle aşağılanma ve şiddet görme ile ücretini alamamaktan kaynaklanan sebeplerden dolayı çalıştıkları evleri ve işverenlerini terk eden "çalıştıkları evde yaşayan" ev hizmetçileridir. Bu çalışanlar aracı ajanslarını terk edince, otomatik olarak ülkede illegal yaşayan bir yabancı olarak kabul edilmektedirler. Bu çalışanların yanından kaçtıkları işverenleri ise, bunların oturma ve çalışma izinlerinin yenilenmesinden ve masraflarının ödenmesinden daha fazla sorumlu olmamak için bu durumu genellikle "Genel Güvenlik Kurumları'na" bildirirler. Çalıştıkları evden kaçan kadınlar için iki seçenek söz konusudur; ya ülkelerine geri dönerler, ya da bir aracı ajans bulurlar. Birinci seçenek için, çalışan kadınlar işverenlerinden pasaportlarını geri almak (ki işverenler genelde kaçan çalışanlarına pasaportlarını geri verirken para talep etmektedirler.) veya ülkeden ayrılabilmek için elçiliklerinden "serbest geçiş" izni almak zorundadırlar. Başka bir aracı ajans bulma seçeneğinin gerçekleşebilmesi için ise, yeni bir aracı ajans tarafından satın alınmaları gerekmektedir.

Kadınların, göç akımlarının en önemli aktörleri haline gelmesinin nedeni, Avrupa'da sosyal hizmetlerin piyasaya devredilmesi ile birlikte Avrupalı çalışan çocuklu kadınların ev içi hizmetlerini satın alma eğiliminin artmasıdır. Bu oluşumu açığa çıkartan olgu ise kadınların kendi "yükümlülükleri" olan bakım ve ev içi hizmetlerini ücret karşılığı başka kadınlara devretmelerini mümkün kılmasıdır. Avrupa'ya olan göçmen akımlarının gittikçe daha kadın yoğun bir hale gelmesinin altında yatan en önemli nedenlerin başında ev işlerinde çalışmaya hazır göçmen kadınlar gelmektedir. İspanya ve Yunanistan'da göçmen kadınların en fazla istihdam edildiği saha ev hizmetleri alanıdır, İtalya'da 1995 yılında verilen çalışma izinlerinin yaklaşık üçte birinin ev hizmetlerinde çalışan kadınlara verilmiş olması, bu alanın artan öneminin bir diğer göstergesidir. Avrupa'da sosyal ve ekonomik gelişme ile beraber bu ülkelerde kadınların daha fazla özgürlük kazanması, ev hizmetlerinde çalışacak işçilere olan ihtiyacın artmasında ana unsur olmuştur. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, çalışan bu kadınların büyük bir kısmının çalışma iznine sahip olmaması, bu kişileri yanında çalıştıkları işverenlerinin merhametine terk etmekte ve çalışanlar adına olumsuz bir durum oluşturmaktadır (Giovanetti, ty: 12).

Göçmen kadınların Avrupa'da temizlik ve çocuk bakıcılığı gibi işlerde çalışmalarının nedeni olarak, bu kişilerin bu çalışma biçimiyle ülkelerinde

kazanabileceklerinden çok daha fazla kazanmaları ve küresel gelir farklılığı gözetildiğinde, göçmenler için bunun önemli bir gelir kaynağı olması (Sosyal Araştırmalar Vakfı, ty) gösterilmektedir. Göçmen kadınların pek çoğu için ev hizmetlerinde çalışma nedeni, söz konusu işin diğer işlere nazaran daha gizli ve gözlerden uzak olması ve bu suretle göçmenlik statüsünden kaynaklanacak olası problemlerden kurtulabilmektir.*

Tablo 1: Bazı Avrupa Ülkelerinde Ev Hizmetlerinde İstihdamın Milliyete Göre Dağılımı (%)

	1994		2004	
	Yabancı	Yerli	Yabancı	Yerli
İspanya	27.1	6.9	36.0	4.6
Fransa	14.7	3.5	21.1	3.8
Yunanistan	35.0	1.5	42.4	1.3
İtalya	10.3	2.3	27.9	1.6
İngiltere	3.7	1.1	3.1	0.6

Kaynak: European Community Labour Force Survey (data provided by Eurostat).

Casas, Laura Oso – Garson, Jean-Pierre; “The Feminisation of International Migration”, *Migrant Women And The Labour Market: Diversity And Challenges*, OECD and European Commission Seminar, Brussels, 26-27 September 2005, p. 11.

Ev hizmetleri sektöründe çoğunlukla göçmen kadınlar, kayıt dışı olarak çalışmaktadır. Tablo 1’den de anlaşılacağı üzere ev hizmetlerinde çalışan göçmen kadınlar gittikleri ülkenin kadın çalışanlarından çok daha fazla oranda istihdam edilmektedirler. Örneğin Yunanistan’da 1994 yılında göçmen kadın işçilerinin oranı % 27,1 iken Yunan kadınların oranı % 1,5 olmuştur. 2004 yılına gelindiğinde ise aradaki uçurum daha da açılmış ve ev hizmetleri sektöründe yabancı kadınların oranı % 42,4 iken Yunan kadınların oranı % 1,3 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu eğilim İtalya, Fransa, İspanya için de geçerlidir. Ev hizmetleri sektöründe yabancı çalışanların payının artması, kadınların istihdama katılması ile birlikte çocuk bakımı da dahil ev hizmetlerine olan talebin artmış olmasına bağlanabilir. Diğer taraftan pek çok OECD ülkesinde nüfusun giderek yaşlanması yaşlı bakımına olan ihtiyacı da arttırmıştır(Casas ve Garson, 2005: 11).

Kadın istihdamı ve bu istihdamın özelliklerin ortaya koymak bakımından bazı ülke örneklerin burada vermek konunun daha iyi anlaşılması bakımından yararlı olacaktır: Örneğin, 2002 yılında İspanya’da yapılan bir araştırmaya göre İspanyol kadın istihdamının % 17’si yani 522 bin kadın kayıt dışı çalışmaktadır. Bunların % 30’u ev hizmetlerinde çalışmaktadır. Kayıt dışı kadın istihdamının % 11’ini göçmenler oluşturmaktadır. Ev işlerinde çalışanların yarısından fazlasının (% 54) aylık geliri 300 Euro’nun altındadır (Fausto, ty).

* <http://www.sendikanet.org.tr/modules/news/article.php?storyid=2064>.

Diğer bir araştırmaya göre ise İspanya’da 393,500 hane ev hizmetlerinde işçi çalıştırmaktadır. Ev hizmetlerinde çalışanların % 60’ı kayıtdışı çalışmaktadır. Ev hizmetlerinde çalışanlardan sadece 161,036 kişi sosyal güvenlik kurumuna kayıtlıdır. Sosyal güvenceye sahip ev hizmetlerinde çalışanların % 35’ine denk gelen 57,289 kişi göçmen çalışanlardır. Söz konusu göçmenlerin büyük çoğunluğu Latin Amerika (Dominik Cumhuriyeti, Filipinler ve Ekvator) menşelidir (Albarracin, 2002). Orta ve Güney Amerikalı kadın göçmenlerin % 39’u dil benzerliğinden kaynaklanan avantajlarından dolayı ev hizmetlerinde çalışmaktadır (Lope, 2004).

Tablo 2: İspanya’da Sektörlere Göre Göçmen İşçilerin İstihdam Durumu (2005)

Ev Hizmetleri	49.6
Otel ve Yemek	23.7
Orman	19.4
İnşaat	17.9
Madencilik ve mineral	17.0
Tarım ve Balıkçılık	14.2
Emlak	12.5
Yeniden kazanım	12.3
Toplam	10.8

Kaynak: INE, Survey of the Active Population, 2005.
Antonio Martins Artiles, “Role of Immigrant Women in the Domestic Services Sector”,
EUROFOUND – EIROnline, (Çevrimiçi)
<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2006/04/articles/es0604029i.htm>

Tablo 2, İspanya’da sektörlere göre göçmen işçilerin istihdam durumu hakkında oldukça ayrıntılı bilgi vermektedir. Buna göre göçmen işçilerin en çok tercih etmiş oldukları çalışma alanı % 49.6’lık payla ev hizmetlerine ait görünmektedir. Ev hizmetlerini en yakın takip eden çalışma alanının % 23.7 olarak otel ve yemek hizmetleri olduğu düşünüldüğünde, ev hizmetlerinin göçmen çalışanlar açısından ne denli önemli bir alan olduğu ortaya çıkmaktadır. Göçmen işçiler açısından diğer önemli çalışma alanlarını orman hizmetleri (% 19.4), inşaat hizmetleri (% 17.9), madencilik ve mineral hizmetleri (% 17.0) ve tarım ve balıkçılık (% 14.2) oluşturmaktadır.

2005 Aktif Nüfus Anketi’ne göre İspanya’da ev hizmetlerinde çalışanların yarısından fazlası İspanya vatandaşı değildir. 2005 yılında ev hizmetlerinde 682,882 kişi çalışmış olup bunların % 90’ı kadındır. Ev hizmetlerinde çalışan kadınların % 52,2’si ile erkeklerin % 22,3’ü göçmendir. Ev hizmetlerinde çalışanların % 31,5’u Ekvator’lu, % 12,7’si Kolombiya’lıdır. Diğer taraftan Romanya’lılar da % 14,5’lik payla İspanyol ev hizmetleri sektöründe

önemli bir yer tutmaktadır. İspanya’da ev hizmetlerinde çalışan göçmen kadınların sosyo-demografik özellikleri Tablo 3’te özetlenmiştir. Buna göre göçmen kadınların İspanyol kadınlara oranla daha iyi bir eğitim almış oldukları görülmektedir. Ev hizmetlerinde çalışan göçmen kadınların % 11,1’i üniversite mezunu iken, aynı oran İspanyol kadınlar arasında % 2,5’tir. Ev hizmetlerinde çalışan İspanyol kadınların göçmen kadınlara oranla daha yaşlı olması da araştırmanın dikkat çeken sonuçlarından bir diğeridir (Artiles, 2006).

2007 verilerine göre ev hizmetlerinde çalışan kadınların oranı % 94’ e yükselmiştir. Göçmen işçilerin ise % 60’ı ev hizmetleri sektöründe çalışmakta olup, büyük çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır (Cervino, 2007).

Tablo 3: İspanya’da Ev Hizmetlerinde İstihdam Edilen İşgücünün Demografik ve Sosyal Durumu (2005’in ikinci çeyreği) (%)

	Yaş Aralığı	İspanyol Kadın	Göçmen Kadın
Yaş	16-24	7.1	14.4
	25-29	8.9	17.9
	30-39	22.2	34.6
	40-49	29.3	23.2
	50-64	30.5	9.9
	65 üstü	1.9	0
Eğitim seviyesi	İlköğretim	37.2	23.4
	Orta öğretim	60.2	65.5
	Üniversite	2.5	11.1
Medeni durumu	Bekar	24.2	37.7
	Evli	59.0	52.8
	Dul	6.2	1.9
	Boşanmış	10.5	7.6

Kaynak: INE, Survey of the Active Population, 2005.

Antonio Martins Artiles, “Role of Immigrant Women in the Domestic Services Sector”, EUROFOUND – EIROnline, (Çevrimiçi) <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2006/04/articles/es0604029i.htm>

Yunanistan, 1990’lı yıllardan itibaren özellikle Balkanlardan ve eski doğu bloku ülkelerinden yoğun bir şekilde kadın göçü almaya başlamıştır. Geçmişte ev hizmetlerinde çalışanlar üst sınıf tarafından istihdam edilirken günümüzde bu tür çalışanları artık orta sınıf istihdam etmektedir. 2001 yılında yapılan nüfus

sayımına göre Yunan nüfusu 10.964.000'tür. Yabancıların sayısı 762.191 olup bunların 690 bini Avrupa Birliği'ne üye olmayan ülkelerden gelmektedir. Kadın göçmenlerin ana vatanı Arnavutluk, Bulgaristan, Ukrayna, Romanya, Rusya ve Filipinler'dir. Günümüzde göçmen kadınlar yabancı nüfusun % 45'ini oluşturmaktadırlar. Fransa'da 1994 yılında özellikle ev hizmetlerinde kayıt dışı çalışanların kayıt altına alınması ve iş arayanlarla işçi arayanların buluşmasının kolaylaştırılması amacıyla Chèque Emploi Service (CES) kurulmuştur. CES'in kuruluşundan itibaren ev hizmetlerinde işçi kullanan hane sayısı yaklaşık 800 bine yükselmiştir. Dolayısıyla ev hizmetleri sektörünün kayıt altına alınmasında kurum önemli bir role sahip olmuştur (Renoy vd., 2004: 34).

İtalya'dan örnek verilirse; bu ülkede göçmenlerin çalıştıkları ikinci en büyük sektör, ev hizmetleridir. Ulusal Sosyal Güvenlik Kurumu'nun (INPS-National Institute of Social Security) verilerine göre; 1994 yılında 51.110 olan göçmen sayısı, 1998 yılında 103.441'e yükselmiş olup, 98 yılı itibariyle bu rakamın % 75,7'si kadınlardan oluşmaktadır. Ev hizmetlerinde çalışan işçilerin büyük bir kısmı metropol bölgelerde yoğunlaşmış olup, bu durum özellikle yaşlılar olmak üzere, ev hizmetleri ile dışarıdaki işleri arasında denge kurmakta zorlanan yüksek gelirli ailelerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerle uyumaktadır. Ev hizmetlerinde çalışan yabancılar bu işçilerin neredeyse yarısını oluşturmaktadır, (1998 yılı itibariyle % 47,9). Milano'da bu oran % 72,7, Roma'da ise % 70,5 olarak gerçekleşmiştir. Günümüzde Lübnan'da ev hizmetlerinde çalışanlar en fazla Sri Lanka ve Filipinler'den gelen göçmenlerden oluşmaktadır. 1996 yılında yapılan fakat yayınlanmayan Nüfus ve Hanehalkı Anketi sonuçlarına göre, araştırma konusu olan 11.358 Sri Lankalı'nın %95'i kadın olup, bunların % 88'i evlerde ev hizmetlerinde çalışmak üzere istihdam edilmiş işçilerdir (Ambrosini, 2001: 64).

Kıbrıs'ta çalışan göçmen işçiler çoğunlukla Moldova, Romanya, Bulgaristan, Lübnan, Suriye, İsrail, Mısır, Sri Lanka, Hindistan ve Filipinler gibi ülkelerden gelmektedir. Sri Lanka, Hindistan ve Filipinler'den gelen göçmen işçilerin üçte ikisi ev hizmetlerinde çalışmaktadırlar (Trimikliniotis, 2003).

Yabancı işgücü açısından ülkeler arasında karşılaştırmalı bir değerlendirme yaptıktan sonra yabancı işgücü açısından teşvik edici, çekici ve sınırlayıcı faktörlerin neler olduğu hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır.

➤ **Yabancı İşgücü Açısından Teşvik Edici Faktörler**

Küreselleşme süreci, hemen hemen tüm dünyada gelir farklılıklarını artırırken bir yandan da gelir farklılığının yarattığı problemleri daha fazla gözler önüne sermeye başlamıştır. Pek tabii olarak, bu gelir uçurumu, giderek

fakirleşen ülkeler ve bu ülke insanları açısından ağır yükler oluşturmaktadır. Bu ağır yükler, işgücünün ülke içinde bile sınırlı bir hareketliliğe sahip olduğu, buna karşın sermaye hareketlerinin küreselleştiği bir dünyada enformel (kayıtdışı) istihdamı teşvik etmektedir.

Çoğunlukla komşu ülkelerden "çalışmaya" gelenlerin temel çalışma argümanları kendi ülkelerinde "iş ve işlerin" kalmaması yani işsizlik sorunu, diğeri de elde edilen gelirin yabancı ülkelere göre çok düşük düzeylerde kalması ve bu gelire temel harcamaların bile karşılanamıyor olmasıdır. Diğer itici bir faktör de köken ülke hükümetlerinin bu konudaki politikalarıdır. Küreselleşmenin yarattığı gelir farklılıkları, gelişmekte olan ülkelere sadece kendi beşeri kaynaklarını ihraç etme seçeneği bırakmıştır. Türkiye'ye çalışmak için vatandaşlarını kendi bilgisi dâhilinde gönderen çeşitli ülkelerin bu politikaları açıkça bilinmemektedir. Ancak sonuçları dikkate alarak dolaylı bir özendirmeden söz edilebilir. Hatta bazı devletlerin vatandaşlarının yurt dışında kalışını sağlamaya yönelik bir güdü içinde oldukları Dışişleri Bakanlığı Yasadışı Göç Kontrol Dairesi'nce belirtilmektedir. Bunların dışında tek taraflı olarak yurtdışına çıkış üzerindeki sınırlandırmaların kalkışı, yerli paraları dövize tahvil etmede ve ülke dışına çıkarma da nispi rahatlamalar ve benzeri kolaylıklar bu anlamda değerlendirilebilir (Lordoğlu, 2002-2003: 31-35).

➤ **Yabancı İşgücü Açısından Çekici Faktörler**

Yabancı işgücü için en önemli çekici faktör, küresel gelir farklılıklarıdır. Sorun önemli ölçüde ekonomik ağırlıklıdır. Bu nedenle slogan şu olmaktadır: "Rusya'da 1 hafta çalışacağına gelişmiş ülkede 1 gün çalış daha çok kazanırsın" (Lordoğlu, 2002-2003: 31). Bu sebeple bir ülkede ücretlerin yüksek olması, diğer işlerde olduğu gibi ev hizmetlerinde de sözkonusu ülkede çalışmak için çoğu defa yeterli bir sebep olmaktadır. Ülkemizde ev hizmetlerinde çalışmak için aranan faktörlerin başında bu yabancıların ya Türk Cumhuriyetlerinden olması ya da Türk soylu olmaları gelmektedir. Ülkemizde Türkçe konuşulması, az ya da çok Türkçe'ye aşina olan bu ülke halkları için en önemli çekici faktörlerden biridir.

➤ **Yabancı İşgücü Açısından Sınırlayıcı Faktörler**

Başka bir ülkede ev hizmetlerinde çalışmak isteyen yabancılar için sınırlayıcı faktörler de mevcuttur. Bunlar; ailesinden ve varsa çocuklarından ayrılma zorluğu, idari zorluklar vb. olabilir. Özellikle az gelişmiş ülkelerden ayrılmak isteyen kadınların karşılaştığı ilk problem, genellikle ülkelerinden ayrılmak için yasal olmayan yollardan birçok işlem yapmalarının gerekli olmasıdır. Bu işlemler; istihdam acentelerine ve ahlaki kaygıları olmayan devlet yetkililerine rüşvetler verilmesi, tefecilerden borç para alınması, pasaport ve

seyahat belgeleri üzerinde değişiklikler yapılması ve benzeri işlemler olabilmektedir (Habib, 1998: 54-55).

5. EV HİZMETLERİNDE YABANCI İŞGÜCÜ İSTİHDAMI İLE İLGİLİ KARŞILAŞILAN PROBLEMLER

Ev hizmetlerinde yabancı işgücünün karşılaşmakta olduğu pek çok problem bulunmaktadır. Bunlar arasında en belirgin olarak görülenler entegrasyon sorunu, ayrımcılık uygulamaları ve çok önemli bir sorunu oluşturan kayıt dışı istihdam olgusudur.

➤ Entegrasyon

Ev hizmetlerinde çalışılacak olan ülkeye varılmasıyla birlikte, baş edilmesi gereken yeni problemler ortaya çıkmaktadır. Bunların içerisinde belki de en önemlisi, daha önce kendi köylerinden bile dışarıya hiç çıkmamış olan kadınların, hiç kimsenin kendi dilinde konuşmadığı ve herhangi bir sosyal güvenceye sahip olmadıkları bir ülkeye gelmiş olmalarıdır. Bunun yanında, özellikle kaçak çalışanlar geçici olduklarının farkında olduklarından dolayı, gelmiş oldukları ülkede herhangi bir entegrasyona katılmamakta, ancak zorunlu olduğu durumlarda ve uzun süreli çalışmalarda bir kısım yabancı çalışanlar yabancı dil öğrenebilmektedir (Lordoğlu, 2002-2003: 31).

➤ Ayrımcılık

Ev hizmetlerinde çalışan kadınların yaşadıkları büyük sorunlar nedeniyle, ILO 1965 yılında bu kadınların çalışma şartları ile ilgili bir karar benimsemiştir. Alınan karar, çalışma şartlarının geliştirilmesi ve temel çalışma standartları ile uyumlu hale getirilmesi için değişiklikler yapılması amacıyla üye ülkelere bildirilmiştir. Ancak aradan geçen 40 yılda ILO, bu konuda çok az ilerleme kaydedebilmiştir. Sadece birkaç ülke ev hizmetlerinde çalışan kadınların haklarını kurumsallaştırmış olup, uluslararası alanda bu kişilerle ilgili genel bir uygulama söz konusu olmamıştır. Bu durumu açıkça gözler önüne seren bir örnek olarak Kanada'nın Ontario eyaletinde bu işçilerin tümüyle gelişmiş işçiler olarak kabul edilmeyişi ve buna bağlı olarak bu tür çalışanların sendikalar kurmalarına izin verilmemesidir. Diğer bazı ülkelerin çalışma yasalarında ise bu kişilere karşı ayrımcılık öngören açık bazı hükümler bulunmaktadır. Örneğin Kostarika'da normalde işçilerin bir gün içinde 8 saatten fazla çalıştırılmalarına izin verilmezken, çalışma yasalarında yabancı ev hizmetçileri için bu süre 12-16 saat

arası olarak belirtilmektedir. ILO, ev hizmetlerinde çalışan bu hizmetçilerin savunmasızlıklarını odak noktası kabul eden çalışmaları aracılığı ile, ülkeleri bu kişilerin haklarının tanınmasını ve artırılmasını sağlamayı amaçlayan değişikliklere zorlamaktadır (ICFTU, 2002: 4).

Özellikle ev hizmetlerinde çalıştırılan yabancı orijinli kadın işçilerin maruz kaldıkları ayrımcılık konusunda bazı ülkelerde yaşananlar şu şekilde belirtilebilir: Etnik temelli ve ırk ayrımına dayanan hiyerarşik yapılanma, Avustralya emek piyasasında da önemli bir etken olup, ev hizmetleri piyasasının şekillendirilmesinde de önemli bir unsurdur. Aborjinler (Avustralya yerlilerine verilen genel ad) ve İngilizce konuşulmayan yerlerde doğanlar (ağırlıklı İspanyolca ve Portekizce konuşulan ülkeler) emek piyasasında dezavantajlı durumda olup, kadın çalışanların ücretleri de bilhassa daha kötüdür. Aborjin ve NESB (İngilizce konuşmayan) kadınlar çoğu zaman işsiz kalırken, çalışanlara ise mavi yakalı işler sunulmakta ve hizmetler sektöründe çalıştırılmaktadırlar. Beyaz yakalı olarak nitelendirilen profesyonel işler ise, Avustralya doğumlu ancak Aborjin olmayan ve İngilizce konuşulan ülkelere (Britanya, Yeni Zelanda vb.) gelen göçmenlere sunulmaktadır (Meagher, 1997: 4-5).

Yabancı ülkelerde ev hizmetlerinde çalışan kadınların karşılaştığı en önemli zorluklardan birisi, yanında çalıştıkları kişiler tarafından aşağılanmaları, güvenilmemeleri ve suiistimale uğramalarıdır. Ev içinde işverenlerce tüm gün boyunca çay ve diğer içeceklerin içilmesinin yasaklanması, yemek olarak sadece ev sahiplerinin yemek artıklarının verilmesi, ev sahipleri dışarı çıktığı zamanlarda tüm odaların ve buzdolabının kilitlemesi ve hatta çalışan yabancı hizmetçinin ellerinin bile bağlanması bu şiddet uygulamalarından bazıları olarak Lübnan'da ev işlerinde çalışan Sri Lankalı kadınlar tarafından dile getirilmektedir. Bu ve benzeri nedenlerden dolayı, bugün Lübnan'da ev hizmetlerinde çalışan bir Sri Lankalı kadın olmanın manası, cinsiyet, sınıf ve ırk ayrımcılığına maruz kalmakla eşdeğerdir. Yasal haklar ve sosyal korumadan mahrum olan bu insanlar için, halihazırdaki durum köleliği hatırlatmaktadır (Habib, 1998: 52).

Sivil savaştan önce, Lübnan'lı aileler özellikle kırsal bölgelerden veya Suriye'den olmak üzere genç Lübnan'lı kadınları ev hizmetlerinde çalıştırmak için istihdam etmektedirler. Filistin ve Mısır'lı kadınlar da bu işler için sıkça tutulmaktadır. Bu çalışanlar genellikle 10 yaşından itibaren evlere alınmakta ve evlenecekleri zaman serbest bırakılmaktadırlar. Ev hizmetlerinde çalışan bu kişilerin ebeveynleri, genellikle yılda bir kez olmak üzere çocuklarını ziyaret etmekte ve bunu da kazandıklarını almak için gerçekleştirilmektedirler. Sivil savaş esnasında ve sonrasında ise, arap asıllı kadınlar, ev hizmetlerinde çalışmayı kabul edilemez ve küçümseyici (aşağılayıcı) görmeye başlamışlardır. Bundan

sonra, özellikle Afrika ve Asya ülkelerinden yabancı kadınların ülkeye göç akınının başlamasıyla, ev hizmetlerinde çalışan kadınların toplumdaki sosyal statüsü bilhassa daha düşük seviyelerde görülmeye başlanmıştır. Bu durum yalnızca bu işlerin köleliğe özgü doğasından, çalışma şartlarının kötülüğünden ve ücretlerin düşüklüğünden dolayı olmayıp, ev hizmetlerinde çalışmanın ırk ayrımcılığına ve toplumda lekelenmeye dayanan bir olumsuz yanının da olmasından kaynaklanmaktadır (Jureidini, 2002: 2).

➤ **Kayıt Dışı İstihdam**

Uluslararası Çalışma Örgütü'ne göre, enformel sektör "başlıca amacı kişilere istihdam ve gelir sağlamak olan, mal ve hizmet üretiminde bulunan, örgütsel kimliği gelişmemiş küçük ölçekli birimler" olarak tanımlanmaktadır (ILO, 2002).

Kayıt dışı istihdam ise, hem formel hem enformel sektörde, hem de kayıt dışı ekonomik faaliyetlerde kendi adına ya da ücretli olarak çalışan ve faaliyetleri istatistiklere yansımayan ve istatistiksel olarak tam hesaplanamayan istihdam şekilleri bütünüdür. Ancak AB'nin tanımına göre "kayıt dışı çalışma", niteliği itibarıyla yasal, fakat kamu makamlarına bildirilmemiş herhangi bir ücretli faaliyet olarak tanımlanmıştır. Buna göre; suç sayılan faaliyetler, ev ekonomisi dahilinde yürütülen ve düzenleyici çerçeve içinde yer almadıkları için kamu makamlarına beyan edilmek zorunda olmayan faaliyetler kapsam dışı bırakılmışlardır (TİSK, 2000: 2).

Kayıt dışı ekonominin çalışma hayatına yansımaları; yasalara aykırı olarak kaçak işçi çalıştırılması, çalışanın ücretinin eksik bildirilmesi, ikinci bir işte çalışılmasına rağmen bu işyerindeki çalışmanın bildirilmemesi, çalışanın çalışmalarının gün olarak eksik bildirilmesi (kısmi olarak kayıt dışında kalma), deneme süresi iddiası ile sigortasız çalıştırma şeklinde olabilmektedir. Kayıt dışı çalışanlar; ikinci iş ve çok sayıda iş sahibi olanlar, ekonomik açıdan faal olmayan kişiler (öğrenciler, ev kadınları, erken emekli olmuş kişiler), çocuk işçiler, işsizler ve yabancı kaçak işçilerdir. Kayıt dışı ve enformel sektöre, hem gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, hem de geçiş ekonomisi ülkelerinde rastlanmaktadır. Özellikle son yıllarda göze batan önemli bir husus, formel sektörlerde dahi enformel sektöre doğru bir kayışın söz konusu olduğudur. Pek tabidir ki, bunun en önemli sebeplerinin başında; gelişmekte olan ülkeleri etkilediği gibi artık gelişmiş olan ülkeleri de kısıncı altına almaya başlayan işsizlik olgusu gelmektedir. Kayıtdışı ve enformel sektör kavramları her ne kadar birbirlerinin yerlerine kullanılıyor olsa da, aralarında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Kayıt dışı sektör, enformel sektöre göre daha geniş bir kavram olarak düşünülmektedir. Kayıt dışı ekonomik faaliyetler; vergi kaçaklığı,

faturasız alışveriş, haksız yere muafiyet, indirim ya da sübvansiyonlardan yararlanma, sigortasız işçi çalıştırma, kaçakçılık, uyuşturucu ticareti gibi yasaya aykırı faaliyetler olabileceği gibi komşuya yardım, çocuk bakıcılığı, ev işlerinin yapılması gibi masum faaliyetleri de kapsamaktadır. Kısaca kayıt dışı ekonomi özellikle vergi, istihdam ve yasadışı faaliyetler gibi çok sayıda alanla ilgilidir (Kenar, 2002).

Yabancı kaçak çalışanların çalıştıkları iş alanları formel piyasa dışında ve denetim imkanlarının göreceli olarak daha az olduğu niteliksiz iş kollarında yoğunlaşmaktadır. Benzer bir dağılım AB ülkeleri ve ABD içinde de görülmekte; otel, lokanta, bar, ev hizmetleri, inşaat ve ticaret kaçak yabancı çalışanların en yaygın iş alanları olmaktadır. (Lordoğlu, 2002-2003: 33.

Ev hizmetleri, diğer adıyla ücretli ev işleri; her hafta farklı bir evi temizleyen işçilerle, dadı ya da hizmetçi olarak çalışan ve çalıştığı evde yaşayan işçileri kapsayan bir istihdam alanıdır. Birçok ev hizmetleri çalışanı, acenteler ve temizlik şirketleri aracılığı ile istihdam edilirken, bunların çok büyük bir kısmının kayıt dışı olarak çalıştığı bilinmektedir. Buna rağmen uzmanlar, özellikle gelişmiş ülkelerde bu alanın giderek yaygınlaştığını ve Filipinler, Sri Lanka ve Meksika gibi birçok fakir ülkeden ev hizmetlerinde çalışmak üzere göç eden kadınların sayısının her geçen gün arttığını ifade etmektedirler. Az gelişmiş ülkelere gelişmiş ülkelere uluslar arası göç akımı 80 ve 90'lı yıllarla birlikte önemli bir ivme kazanmış olup, bu konudaki sınırlı kayıtlar, göçmenler içinde kadınların sayısının giderek arttığını ortaya koymaktadır. Avrupa, Asya ve Orta Doğu'daki birçok ülkede olduğu gibi Amerika'da da ev hizmetlerinde çalışanların büyük bölümü fakir ülkelere gelen göçmen kadınlardan oluşmaktadır. Meksika'lı göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı San Diego gibi şehirlerde, ücretli ev işleri Meksikalı göçmenler için önemli bir meslek olup, bu alanda çalışanların önemli bir kısmı ise ülkeye illegal yollardan girmiş göçmenlerden oluşmaktadır (Mattingly, 2001: 370-371).

Göç eden kadınların çoğu "kaçak (düzensiz) göçmen" olarak gelmekte, bu nedenle de çalışma koşulları kendileri için daha da ağırlaşmaktadır. Düzensiz göçmen olarak gelen kadınlar ilk olarak turist vizesiyle giriş yapmakta, vizenin süresi geçince de çalışma ya da oturma izni alma durumunda kalmaktadırlar. Söz konusu izinleri almadan istihdam edilmeleri, çalışma koşullarının en belirgin özelliği olmaktadır. Çünkü ihtiyaç duyduklarında polise gidememekte, sağlık sorunları olduğunda da hastaneye gidememekte, risk altında çalışmalarını ve güvencesiz konumları yasalık ve yasadışılık arasındaki çizgide yaşadıkları için istismara açık hale gelmelerine neden olmaktadır. Dolayısıyla bu insanlar için geriye tek seçenek olarak "sınır dışı edilmek" ya da "ülkelerine dönmek" kalmaktadır (Ulutaş, 2008).

Niteliksiz işçi statüsünde olmalarına rağmen bu insanları çalıştırmak, bazı işverenlerce de cazip görülmektedir; zira kaçak oldukları için, çok düşük ücretlerle çalışmaya razı olmaktadır. Genellikle aileleri de yanlarında olmadığı için işyerlerinin sağlıksız şartlarında, uygunsuz bölümlerinde yatmakta, hastalandıklarında ya da kazalara maruz kaldıklarında da şikâyetle bulunamamaktadırlar.

SONUÇ

18. yüzyılın ikinci yarısından sonra meydana gelen Endüstri Devrimi toplumsal sistemin tüm katmanlarını derinden etkilemiştir. Endüstri Devriminden kaynaklanan bu etkilerin en önemlisi çalışma hayatında kendisini göstermiştir. Endüstri devrimi ile birlikte kapitalist üretim tarzına geçilmiş; fabrikalarda çalışmak üzere kırsal alandan kentsel alana çok yüksek oranlarda göçler yaşanmıştır. Kentleşme ile birlikte kadının toplumsal statü ve rollerinde de değişiklikler meydana gelmeye başlamıştır.

Her ne kadar gelişmekte olan ülkelerde, kadına biçilen toplumsal rol korunmaya çalışılıyor olsa da, kadınların her geçen gün artan oranlarda işgücüne katıldıkları aşikardır. Kadından beklenen, hem kendisine atfedilmiş bulunan ev hizmetleri görevini (yemek, bulaşık, çamaşır, ütü, çocuk ve varsa yaşlıların bakımı) hem de yapmış olduğu işi yerine getirmesidir. Çalışan kadından yapması beklenen bu ağır yük taşınamaz hale geldiğinde, ev hizmetlerinde yardımcı bir çalışan istihdam edilmesi de kaçınılmaz hale gelmektedir. Özellikle refah seviyesi iyi durumda bulunan ve ebeveynlerin her ikisinin birden çalıştığı durumlarda ev hizmetleri görevlisinin istihdam edilmesi çok sık rastlanan bir durumdur.

Genellikle yerli veya yabancı işgücü istihdam edilerek yerine getirilebilen ev hizmetleri, çocuk veya genç işçi istihdam edilmesi ya da au-pair çalıştırılması gibi birtakım atipik durumlara da uygun olabilmektedir. Genellikle bir aracı ajansa bağlı bulunan ev hizmetlilerinin büyük bir kısmı çalıştıkları evde yaşarken, bir kısmı da kendi imkanları ile oda kiralamakta ve birden fazla işveren için saat başı hizmet vermektedirler. Ev hizmetleri sektöründe işverenlerin, ev hizmetlisini evinde barındıran ve istihdam ettiren kişi olduğu da unutulmamalıdır.

Avrupa'da sosyal hizmetlerin piyasa mekanizmasına devredilmeye başlanması ile birlikte dış göçlerde önemli artışlar meydana gelmeye başlamış ve göçmen kadınlar da bu göç hareketinin başlıca aktörleri haline gelmişlerdir. Kadın göçmenlerin sayısının bu denli artmasının altında yatan en önemli sebep ise, kendi ülkelerinde istihdam imkanı bulamayan ya da bulduklarında; göç

etmeyi düşündükleri ülkelerle karşılaştırılmayacak oranda gelir kaybına maruz kalan ev hizmetlerinde çalışmaya hazır kadınların yoğun olarak bulunması gelmektedir. Ancak bu çalışma/çalıştırma biçimlerinde ihmal edilemeyecek bazı olumsuz sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bunlardan bir tanesi, bu kadınların çok büyük bir kısmının kayıt dışı istihdam edilmeleri, bir diğeri ise göçmen kadınların ev hizmetlerinin ifası için gittikleri ülkelerin ev hizmetlileri çalışanlarından çok daha fazla oranlarda istihdam ediliyor olmalarıdır.

Günümüzde sadece gelişmekte olan ülkelerin değil, gelişmiş ülkelerin de en önemli sorunlarının başında gelen işsizlik olgusunun yanında, bu insanların kendi ülkelerinde elde ettiği gelirin dış ülkelere göre çok düşük olması, yabancı işgücünü göçe yönlendiren itici bir faktör olarak görünmektedir. Bunun yanında; küreselleşmenin yarattığı gelir farklılıkları yabancı işgücü açısından çok önemli bir çekici faktör olurken, ailesinden ayrılma ya da yasal olmayan birtakım işlemler yapma zorunlulukları gibi sınırlayıcı faktörler de bulunmaktadır.

Ev hizmetlerinde istihdam edilen yabancı işgücünün karşılaştığı olduğu problemlerden en önemlileri ise entegrasyon, ayrımcılık ve kayıtdışı sorunlarıdır. Belki de köyünden bile dışarı hiç çıkmamış bir kadın, dilini, örfünü, adetini hiç bilmediği bir ülkeye gelmekte ve bu ülkeye alışmakta büyük zorluk çekmektedir. Bundan başka, yanında çalıştıkları kişiler tarafından aşağılanma, güvenilmeme ve suistimale uğrama gibi bir takım ayrımcılıklara maruz kalabildikleri de bilinmektedir. Son olarak, genellikle bir aracı ajansa bağlı olarak çalıştırılan ev hizmetlilerinin çok büyük bir kısmının kayıtdışılık sorunu ile karşı karşıya kalıyor olmaları, görmezden gelinemeyecek derecede bir sosyal politika sorunu olarak büyümeye devam etmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

ABU-HABİB, Lina (1998). "The Use and Abuse of Female Domestic Workers from Sri Lanka in Lebanon", **Gender and Development**, Vol. 6, No. 1, ISSN 1364-9221, March 1998, pp. 52-56.

AKTÜRK, Songül (2001). "İşgücünün Küreselleşmesi", **İş, Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 2, (Çevrimiçi) http://www.isgucdergi.org/index.php?arc=arc_view.php&ex=65&inc=arc&cilt=3&sayi=2&year=2001, 18.01.2007.

ALBARRACIN, Daniel (2002). "Domestic Work Examined", **EUROFOUND – EIROOnline**, 22 May, (Çevrimiçi) <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2002/05/feature/es0205206f.htm>, 19.06.2006.

ALKAN, Ayten (2006). **Belediye Kadınlara da Hizmet Eder: Kadın Dostu Belediye Hizmetleri: Neden, Nasıl?..**, KA-DER, Yarın İçin Bugünden Kampanyası Eğitim Dizisi 3, 2. Baskı, Ankara, Mayıs 2006.

ALKAN, Nezahat (2006), "TİSK'in Kadın İstihdamı Zirvesinde Temsil Edilmeyen Kadın Örgütleri: Kadın İstihdamı Artırılmalı", **Halkın Gazetesi: BİRGün**.

AMBROSINI, Murizio (2001). "The Role of Immigrants in the Italian Labour Market", **International Migration**, Vol: 39 (3), Blackwell Publishers Ltd., pp: 61-83.

ARTILES, Antonio Martins (2006). "Role of Immigrant Women in the Domestic Services Sector", **EUROFOUND - EIROOnline**, (Çevrimiçi) <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2006/04/articles/es0604029i.htm>, 27.06.2006.

ASSİST AU PAIR AGENCY (ty). "Au Pair Nedir?", (Çevrimiçi) <http://www.assist-aupair.com/turkce/aupair-nedir.html>, 15.05.2006.

BERKTAY, Fatmagül (2004). "Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye", **Sivil Toplum ve Demokrasi Yazıları**, No: 7, ss: 1-30.

CASAS, Lauro Oso and GARSON, Jean-Pierren (2005). "The Feminisation Of International Migration", **Migrant Women And The Labour Market: Diversity and Challenges**, OECD and European Commission Seminar, Brussels, 26-27 September 2005, pp: 1-16.

CERVINO, Emma (2007). "Draft Bill Aims to Improve Employment Rights of Domestic Workers", **EUROFOUND - EIROOnline**, (Çevrimiçi) <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2007/10/articles/es0710049i.htm>, 27.06.2006.

CİNER, Özgür (2003). **Halkla İlişkiler Sektöründe Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

COCKBURN, Cynthia (1991). **In the Way of Woman: Men's Resistance to Sex Equality in Organizations**, ILR Press, Ithaca, N.Y.
Ç.S.G.B., "Çalışan Çocuklar", (Çevrimiçi) <http://www.calisma.gov.tr/calisan-cocuklar/ilo.htm> 09.03.2006.

DEMİRBİLEK, Sevda (2007). "Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyolojik Açıdan İncelenmesi", **Finans Politik & Ekonomik Yorumlar**, Cilt: 44, Sayı: 511, ss: 12-27.

- DEREN KORAY YURT DIŞI EĞİTİM MERKEZİ (ty). “İngiltere’de Au Pair Olmak”, (Çevrimiçi) <http://www.derenkoray.com.tr/education/aupair/index.html#nasıl%20bir%20sistemdir>, 02.03.2007.
- DOĞAN, İsmail (2004). **Sosyoloji: Kavramlar ve Sorunlar**, Pagem A Yayıncılık, 6. Baskı, Ankara.
- DURAKBAŐA, Ayőe (2000). Halide Edip: Türk Modernleőmesi ve Feminizm, **İletişim Yayınları, İstanbul**.
- EISENSTEIN, Zillah R. (1993). “Ataerkil Sistem, Annelik ve Kamusal Hayat”, (Çev. Nilüfer Timisi), **A.Ü. İlef Yıllık**, ss.245-260.
- EŞBAH, AŐlı (2006). “Modernizm ve Postmodernizm Ayrımında Kadın ve Siyaset”, Kahramanmaraő Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraő.
- EUROSTAT, (2006). “Employment Activity Rate 2006” (Çevrimiçi) http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996.45323734&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=welcomeref&open=/labour/employ/lfsi/lfsi_act&language=en&product=EU_MASTER_labour_market&root=EU_MASTER_labour_market&scrollto=233.
- FAUSTO, Miguelez (ty). “Women and Illegal Work”, **EUROFOUND – EIROnline**, (Çevrimiçi) <http://www.eurofound.europa.eu>, 28.06.2006.
- GIOVANETTI, Monia (ty). “Migrant Women and the Road to Citizenship”, **Citizenship and New Inclusion, ANNEX I**.
- ILO (2002). “Key Indicators of the Labour Market”, Geneva, (Çevrimiçi) http://www.ilo.org/public/english/region/eurpro/ankara/newsletr/2002_1.htm, 28.08.2006.
- International Confederation of Free Trade Unions (2002). “Women Migrant Domestic Workers: Bringing the Sector into the Open”, **Trade Union World Briefing**, No:3, December 2002.
- İSMEK, “Düzen ve Hijyen Sanatı”, (Çevrimiçi) <http://ismek.ibb.gov.tr/portal/brans.asp?BransCode=110>.
- JUREIDINI, Ray (2002). “Women Migrant Domestic Workers in Lebanon”, **International Migration Papers 48**.
- KANDİYOTİ, Deniz (1988). “Bargaining With Patriarchy”, **Gender and Society**, Vol. 2, No. 3, Special Issue to Honar Jessie Bernard, pp: 274-290.

Kamu-İş; C:10, S:2/2008

KANDİYOTİ, Deniz (1997). Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar, **Metis Yayınları, İstanbul.**

KAPIZ, Serap Özen (2002). “İşin Değişen Anlamı ve Birey Yaşamında Önemi”, **Çalışma Yaşamında Dönüşümler**, (Der. Aşkın Keser), Ezgi Kitabevi. Bursa, ss: 211-223.

KENAR, Necdet (2002). “Kayıt Dışı Sektörü Büyüten Faktörler, Ekonomiye ve Çalışma Hayatına Etkileri ve Çözüm Önerileri”, TISK Büyüyen Kayıt Dışı Sektör Semineri, 5-7 Nisan 2002, Nevşehir, (Çevrimiçi) <http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=209>, 12.03.2006.

KORAY, Meryem (2005). **Sosyal Politika**, İmge Kitabevi, 2. Baskı, Ankara.

KURT, Resul (ty). “Çocuk İşçi İstihdamı”, (Çevrimiçi) <http://www.resulkurt.com/yazi.asp?vID=606>, 10.03.2006.

LOPE, Andreu (2004). “Labour Market Situation of Female Immigrants Examined”, **EUROFOUND – EIROnline**, 28 September, (Çevrimiçi) <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2004/09/feature/es0409209f.htm>, 21.06.2006.

LORDOĞLU, Kuvvet (2002-2003). “Türkiye’de Yabancıların Kaçak Çalışmaları ve Bağlantılı Sorunlar Üzerine Bir Tartışma”, **TÜHİS**, Cilt: 17-Kasım 2002; Sayı: 6, Cilt: 18; Şubat 2003; Sayı: 1, ss: 31-37.

MATTINGLY, J. Doreen; “The Home and the World: Domestic Service and International Networks of Caring Labor”, **Annals of the Association of American Geographers**, 91(2), Blackwell Publishers, 2001, pp: 370-386.

MEAGHER, Gabrielle; “Recreating “Domestic Service”: Institutional Cultures and the Evolution of Paid ousehold Work”, **Feminist Economics**, 3(2), 1997, pp. 1-27.

MÜFTÜOĞLU, Berna Güler (2005), “AB’de Kadın Erkek Eşitliğinin Görünmeyen Yüzü”, (Çevrimiçi) http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=1908, 07.08.2007.

MÜFTÜOĞLU, Berna Güler (ty). “Kadın: AB’de ve Türkiye’de Kadın Olmak: Eşitsizliğin Gölgesinde Eşitlik!”, Sendikanet Sendikal İletişim Platformu, (Çevrimiçi) <http://www.sendikanet.org/tr/modules/news/article.php?storyid=2064>, 05.10.2006.

ÖZBEY, Rana Funda (2004). “Kadın Hakları ve Ekonomiye Yansımaları”, **I. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiri Kitabı**, 4-6 Haziran 2004, 18 Mart Üniversitesi Biga İİBF, ss: 369-383.

- ÖZER, Mustafa ve BİÇERLİ, Kemal (2003). “Türkiye’de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 3, No: 1, ss: 55-82.
- RENOY, Piet; IVARSSON, Staffan; WUSTEN-GRITSAI, Olga Van Der and MEIJER, Emco (2004). “Undeclared Work In an Enlarged Union an Analysis of Undeclared Work: An In-Depth Study of Specific Items”, **European Commission Directorate-General for Employment and Social Affairs**, May 2004.
- SERDAROĞLU, Ufuk (ty). “Kişisel Olan Sadece Politik Değil, Aynı Zamanda İktisadidir: Feminist İktisat”, **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, Cilt XII, Sayı: 197, ss: 3-10.
- SERDAROĞLU, Ufuk ve ÖZKAPLAN, Nurcan (1998). “İktisat ve Toplumsal Cinsiyet: İktisatta Kadın Kimliği”, **İktisat Dergisi**, Mart, ss: 8-15.
- Sorun Yayınları Kolektifi (2003). **Kadın ve Marksizm**, (Çev. Ö. Ufuk), Sorun Yayınları, 8. Baskı, İstanbul.
- SOSYAL ARAŞTIRMALAR VAKFI (ty). “Avrupa’da Göçmen Kadın Emeği ve Sosyal Refah Devleti”, **Türkiye İşçi Sınıfı ve Emek Hareketi Küreselleşiyor mu?**, Sosyal Araştırmalar Vakfı, Türkiye Sınıf Araştırmaları Merkezi, 3. Sınıf Çalışmaları Sempozyumu, (Çevrimiçi) http://www.sav.org.tr/yaziozet.asp?curyazi=2007_4_2.htm, 18.08.2007.
- SÜMER, Sevil (2001). “Modern Kadınlar, Çatışan Talepler, Farklı Çözümler”, **Yerli Bir Feminizme Doğru**, (Der. A. İlyasoğlu ve N. Akgökçe), Sel Yayınları, İstanbul.
- The Lion (2007), “Ekmek ve Gül: Kadın Haklarında 150 Yıllık Serüven...”, **The Lion Dergisi**, Mart / Nisan 2007 (3), ss: 4-5.
- TİSK – İŞVEREN (2004). “AB Komisyonu 2004 Türkiye İlerleme Raporu’nun Sosyal Politika ve İstihdam Bölümüne İlişkin TİSK Görüşleri”, Aralık 2004, (Çevrimiçi) http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=1117&id=62, 15.05.2007.
- TİSK (2000). **Avrupa Birliği’nde Kayıt Dışı Çalışma Konusunda İzlenen Politikalar ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme**, TİSK Yayın No: 199, Ağustos 2000, İstanbul.
- TRIMIKLINIOTİS, Nicos (2003). “Migrant Workers and Industrial Relations”, **EUROFOUND - EIROnline**, 03-12-2003, (Çevrimiçi) <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2003/11/feature/cy0311103f.htm>, 21.06.2006.

Kamu-İş; C:10, S:2/2008

TÜRK-İŞ (ty). “Genç İşçiler”, (Çevrimiçi) <http://www.turk-is.org.tr/source.cms.docs/turkis.org.tr.ce/docs/file/GEN%C3%87%20IS%C3%87ILER.pdf>, 11.07.2006.

ULUTAŞ, Çağla Ünlütürk (2008). “Göçmen Kadın Evde Çalıştırılıyor; Emeğini “Piyasa” Yutuyor.” (Çevrimiçi) <http://www.bianet.org/bianet/kategori/bianet/103651/gocmen-kadin-evde-calistiriliyor-emeğini-piyasa-yutuyor> 20.03.2008, 06.07.2008.

VOYVODA, Ebru (2003). “Ev Ekonomisi ve Feminist İktisat”, (Çevrimiçi) www.bagimsizsosyalbilimciler.org, 10.02.2008.

WHITE, Jenny B. (1999). **Para İle Akriba: Türkiye’de Kentsel Kadın Emeği**, (Çev. Aksu Bora), İletişim Yayınları, İstanbul.

[Http://www.sendikanet.org/tr/modules/news/article.php?storyid=2064](http://www.sendikanet.org/tr/modules/news/article.php?storyid=2064).